

VANKIEN KOKEMUKSIA ELÄINAVUSTEISESTA TYÖ- TOIMINNASTA

Anna-Maria Vainionpää

**Opinnäytetyö
Toukokuu 2011**

**Hoitotyö
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala**

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä(t) VAINIONPÄÄ, Anna-Maria	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 11.05.2011
	Sivumäärä 47	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi VANKIEN KOKEMUKSIA ELÄINAVUSTEISESTA TYÖTOIMINNASTA		
Koulutusohjelma Hoitotyön koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) HOPIA, Hanna OITTINEN, Pirkko		
Toimeksiantaja(t) Rikosseuraamuslaitos		
Tiivistelmä <p>Työn lähtökohta oli selvittää nykyisellään olemassa olevia, mahdollisesti kuntouttavia tekijöitä vankien tuotantoeläinten kanssa tapahtuvan työtoiminnan osalta. Opinnäytetyön tehtävänä oli tutkia, millaisia kokemuksia eläinten kanssa työskentelevillä vangeilla on eläinavusteisesta työtoiminnasta. Tavoitteena oli hyödyntää työstä saatavia tuloksia Pelson vankilan kaltaisissa laitoksissa.</p> <p>Kyseessä oli kvalitatiivinen tutkimus. Tiedonkeruumenetelminä olivat osallistuva havainnointi ja dialogiset keskustelut. Aineisto analysoitiin deduktiivisella sisällönanalyysillä.</p> <p>Opinnäytetyötä varten havainnoitiin seitsemää suljetussa vankilassa vankeusrangaistustaan kärsivää miesvankia, jotka työskentelivät aineistonkeruun aikana kesällä 2009 Pelson vankilan tuotantoeläinten parissa. Havainnointia ohjasi kuntoutumisen tavoitteiden ja sosiaalipedagogisen ajatteluperinteen mukaisesti yksilön toimintakykyä, elämänhallintaa ja subjektiutta vahvistavat tekijät. Havainnoinnin pohjalta aineistoa syvennettiin vankien kanssa käytävien keskustelujen avulla.</p> <p>Tämä tutkimus lisäsi ymmärrystä siitä, millaisia kuntouttavia elementtejä vangit voivat eläinavusteisen työtoiminnan kautta kokea. Nämä voitiin jakaa yksilön toimintakykyä, elämänhallintaa ja subjektiutta vahvistaviin elementteihin. Eläinavusteisen työtoiminnan vaikutukset ilmenivät opinnäytetyön perusteella eläinten, vankiyhteisön, henkisen tilan ja fyysisen ympäristön sekä vankilan henkilökunnan kautta.</p> <p>Työn perusteella nousi esiin kysymyksiä jatkotutkimukselle. Tällaisia olivat eläinavusteisen terapian (AAT) käyttö suljetuissa laitoksissa, terapeutin yhteisön periaatteiden noudattaminen suljetuissa laitoksissa sekä eläinavusteisen työtoiminnan hyödyntäminen avovankiloissa välivaiheena ennen</p>		
Avainsanat (asiasanat) eläinavusteinen työtoiminta, kuntoutuminen, voimaantuminen, sosiaalipedagogiikka, vanki, havainnointi		
Muut tiedot		

Author(s) VAINIONPÄÄ, Anna-Maria	Type of publication Bachelor's / Master's Thesis Bachelors's Thesis	Date 11052011
	Pages 47	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title PRISON INMATES' EXPERIENCES OF WORKING WITH LIVESTOCK IN PELSO PRISON		
Degree Programme in Nursing		
Tutor(s) HOPIA, Hanna OITTINEN, Pirkko		
Assigned by RISE Criminal Sanctions Agency		
Abstract <p>The point of departure in this Bachelor's Thesis was to examine the present and possibly empowering experiences related to prisoners working with production animals. The purpose of this work was to describe prisoners' experiences of working with livestock in the Pelso prison. The aim was to produce new information on how to make use of the in these kinds of environments also in other similar institutions.</p> <p>A qualitative method was used in this thesis. Observation and dialogues were carried out. The analysis method used was deductive content analysis.</p> <p>Seven inmates working with the livestock in the Pelso prison were observed in the summer of 2009. The issues in focus, based on the idea of rehabilitation goals and the socio-pedagogical approach, were functional ability, life management and subjectivity. The observation-based data was specified by conducting discussions with the inmates.</p> <p>This thesis gave information about the empowering experiences that working with production animals can give to prison inmates. According to the results, working with livestock had many positive and empowering elements from the inmates' point of view. The empowering impact came through several channels: taking care of the animals, the communal sense of the inmates working with the animals, the mental space and the physical environment as well from the prison personnel.</p> <p>The study gave several suggestions for further study. For example, the use of AAT (Animal Assisted Therapy) in prisons, establishment of therapeutic communities in prisons and the use of animal assisted occupation in open institutions as an intermediate phase before life outside the prison.</p>		
Keywords animal assisted occupation, empowerment, rehabilitation, social pedagogic framework, prisoner, observation		
Miscellaneous		

1	JOHDANTO.....	3
2	NÄKÖKULMIA RIKOLLISUUTEEN	4
2.1	Yleistä kriminologiasta - rikollinen on joku muu?.....	4
2.2	Rikollisuus ja mielenterveysongelmat	4
3	RIKOSSEURAAMUSALA SUOMESSA.....	6
3.1	Rikosseuraamusalan organisaatio ja tehtävät.....	6
3.2	Vankila elinympäristönä.....	6
3.3	Pelso - osa Pohjois-Suomen aluevankilaa	7
3.4	Pelson kuntoutumisohjelmat	8
3.5	Pelson vankilan tuotantoeläimiin liittyvä työtoiminta.....	9
4	KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA.....	11
4.1	Perustelut teoreettisen näkökulman valinnalle	11
4.2	Elämänhallinta, toimintakyky ja yksilön subjektius kuntoutumisen tavoitteina.....	13
4.2.1	Elämänhallinta	13
4.2.2	Toimintakyky.....	14
4.2.3	Subjektius	15
4.3	Kuntouttavan toiminnan menetelmiä ja työmuotoja.....	16
4.3.1	Yhteisöllisyys.....	16
4.3.2	Toiminnallisuus	17
4.3.3	Elämyksellisyys.....	17
5	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	19
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
6.1	Tiedonkeruu	19
6.2	Tutkittavat	22
6.3	Aineiston analyysi	23
7	TUTKIMUSTULOKSET	26
7.1	Toimintakyvyn vahvistuminen.....	26
7.2	Elämänhallinnan lisääntyminen.....	30
7.3	Subjektisuuden selkiytyminen	32
8	POHDINTA	35
8.1	Yleistä.....	35
8.2	Luotettavuuden pohdinta	38
8.3	Eettisyys	40
9	JATKOTUTKIMUSAIHEITA.....	42

TAULUKOT

Taulukko 1. Havainnointi- ja keskusteluaineiston ryhmittely.....	25
---	-----------

1 JOHDANTO

Maassamme on suljetuissa laitoksissa n. 3500 vankipaikkaa. Keskimääräinen vankiluku vuonna 2009 oli Rikosseuraamuslaitoksen tietojen mukaan reilut 3400 henkilöä. Vankilukua on pyritty viime vuosina vähentämään erilaisin toimenpitein. Avolaitosten vankipaikkoja ja ehdollisia vankeusrangaistuksia pyritään lisäämään. Yhdyskuntapalvelun suorittaminen on yksi vaihtoehto suoranaiselle vankeusrangaistukselle. (Rikosseuraamuslaitoksen vuosikertomus 2010, 2011.) Nämä tavoitteet asettanevat entistä suurempia vaatimuksia kuntouttavalle työtoiminnalle ja sitä kautta toimenpiteille vähentää ainakin yksittäisen rikoksen tekijän uusintariskiä.

Kuntouttaminen ja parantaminen ovat vankilayhteisössä perinteisesti nojanneet työn, kurin, moraalien, koulutuksen ja hoidon erilaisiin yhdistelmiin. Rankaisemisen ja toisaalta kuntouttamisen tehtävien omaksuminen ja yhtäaikainen toteuttaminen ei ole ollut vankeinhoidon organisaatioille kitkatonta. (Salminen & Toivonen 2002, 29–30.)

Tämän opinnäytetyön lähtökohta on tutkia nykyisellään olemassa olevia, mahdollisesti kuntouttavia tekijöitä vankien tuotantoeläinten kanssa tapahtuvan työtoiminnan osalta. Työn tarkoitus on kartoittaa niitä elementtejä, jotka vaikuttavat kuntouttavasti vangin kokemusmaailmassa.

Eläinavusteista terapiaa on tutkittu suhteellisen vähän. Sillä nimellä kulkeva terapia-muoto hyödyntää ennen kaikkea lemmikkieläimiä osana terapiaa. Kuntouttavan työtoiminnan käsitteen alalta tuotantoeläimiin liittyvää tutkimusta ei juuri ole tehty. Tosin sosiaalipedagogista hevostoimintaa on Suomessakin tutkittu jonkin verran (ks. Kaarela 2005; Miettinen 2005; Pärnä 2004).

Opinnäytetyön lähtökohta ja näkökulma - vangin näkökulma ja henkilökohtainen kokemus - sekä tutkimuskysymykset huomioonottaen tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimus. Aineiston keruussa opinnäytetyössä on käytetty osallistuvaa havainnointia sekä keskusteluja. Aineiston kerääminen perustuu vuorovaikutukseen havainnoitavien vankien kanssa. Tarkoituksena on rakentaa yhteistä kokemusta kuntouttavista ja voimaannuttavista elementeistä eläinten hoitoon liittyvissä työtehtävissä.

2 NÄKÖKULMIA RIKOLLISUUTEEN

2.1 Yleistä kriminologiasta - rikollinen on joku muu?

Kun tiedotusvälineissä on esillä uutisia rikoksista ja rikollisista sekä myöhemmin samojen tapausten osalta vangeista ja heidän tuomioistaan, voi sanomalehden tai television ääressä syntyä ajatus tekijän erilaisuudesta, epänormaaliudesta tai poikkeavuudesta verrattuna ns. normaaliin väestöön. (Haapasalo 2008,15; Laine 2007, 15–18; Laitinen & Aromaa 2005, 18–19.)

Laitinen ym. (2005,13) mukaan osa ihmisistä, itse asiassa kukaan meistä, ei aina noudata voimassaolevia lakeja. Siinä mielessä rikollisuuden voidaan sanoa olevan jopa normaalia. Rikos on sellainen teko, josta yhteiskunnassa lainsäädännön avulla on määrätty jokin rangaistus (Laitinen ym. 2005, 11- 13). Laine (2007, 31- 36) määrittelee "rikoksen ja rikollisuuden tarkoitukselliseksi teoksi, joka lainsäädännössä määrittellään rangaistavaksi, ja johon valtiolla on rankaisuoikeus". Määritelmästä seuraa, että voimassaoleva rikoslaki määrää sen, kuka on rikollinen (Laine 2007, 31).

2.2 Rikollisuus ja mielenterveysongelmat

Tuoreimman suomalaisen vankien yleistä terveydentilaa, sairastavuutta, työkykyisyyttä ja hoidontarvetta vuonna 2006 suomalaisten rikosseuraamusasiakkaiden eri alaryhmissä mitanneen tutkimuksen mukaan rikosseuraamusasiakkaiden tilanne on muuta väestöä huomattavasti heikompi. Tulokset ovat samansuuntaisia sekä somaattista että psyykkistä terveyttä arvioitaessa. Tutkimuksen mukaan työkykyisiä vangeista on vain noin puolet, kolmanneksella työkyky on alentunut ja lähes viidennes tutkituista on lääkärin arvion mukaan kokonaan työkyvyttömiä. (Joukamaa, Aarnio, Gruenewaldt, Hakamäki, Hypén, Lauerma, Lintonen, Mattila, Tyni, Vartiainen, Viitanen & Vuolijoki 2010, 1.)

Tutkimuksen otos oli hieman yli 700 henkilöä. Edustettuina olivat molemmat sukupuolet, sakkovangit, elinkautistuomiota kärsivät sekä pakkolaitoksiin eristetyt. Tiedonkeruumenetelminä tässä tutkimuksessa käytettiin kyselyjä, haastatteluja, psykiatrisia haastatteluja, laboratoriotutkimuksia sekä lääkärin tutkimuksia. (Joukamaa ym. 2010, 1.)

Joukamaan tutkimusryhmän mukaan vain kuudella prosentilla tutkituista vangeista ei ollut psykiatrista diagnoosia. Naisten ja sakkovankien kohdalla luvut olivat 5 % ja 2 %. Päihderiippuvuusdiagnoosin oli saanut vajaa viidennes tutkituista vangeista. Koko elämän ajalta tutkittuna alkoholiriippuvuus todettiin kahdella kolmasosalla tutkituista vangeista. Toiseksi suurin päihderiippuvuus oli amfetamiiniin, joka aiheutti elämän ajan tarkkailussa diagnoosin n. 40 %:lle tutkituista vangeista. Mielialahäiriöitä diagnosoitiin kolmanneksella tutkituista. Naisten kohdalla esiintyvyyys oli tätä suurempaa. Suurin tämän ryhmän häiriöistä oli masennus. Ahdistuneisuushäiriöistä oli elämänsä aikana kärsinyt neljännes tutkittavista. Persoonallisuushäiriöt olivat päihderiippuvuuden ohella merkittävä häiriöryhmä. Epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö todettiin 57–65 prosentilla tutkituista. (Joukamaa ym. 2010, 46–50.)

Tämä laaja tutkimus osoittaa, että vankien sekä somaattinen että psyykinen sairastavuus lienee lisääntynyt viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Erityisen selvä ero ilmenee päihderiippuvuuden osalta. Arvio on vertailua 20 vuotta sitten tehtyyn laajaan terveystutkimukseen. Arvion luotettavuutta heikentävät tietyt metodiset eroavuudet uusimman ja kaksikymmentä vuotta aikaisemman tutkimuksen välillä. (Joukamaa ym. 2010, 2.)

3 RIKOSSEURAAMUSALA SUOMESSA

3.1 Rikosseuraamusalan organisaatio ja tehtävät

Rikosseuraamusalan ylimpänä hallinnollisena organisaationa toimii Oikeusministeriö ja ylimpänä johtavana viranomaisena kulloinkin virassa oleva oikeusministeri. Vuoden 2010 alusta Rikosseuraamusvirasto, Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltolaitos yhdistyivät Rikosseuraamuslaitokseksi. Rikosseuraamuslaitoksen muodostavat nykyään keskushallintoyksikkö, kolme rikosseuraamusaluetta, terveydenhuoltoyksikkö sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. (Rikosprosessin kulku, 2011.)

Rikosseuraamusalan tehtävänä on "huolehtia yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää". Toisena tavoitteena on "vähentää uusintarikollisuutta ja pyrkiä katkaisemaan rikollisuutta ylläpitävä syrjäytyminen". (Rikosseuraamuslaitoksen toimintakertomus 2010, 2011.)

Vuonna 2006 astui voimaan uusi vankeusrangaistuksen kokonaisuudistus, joka painottaa suunnitelmallista rangaistusten täytäntöönpanoa ja vankien hallittua vapauttamista. Uudistuksen jälkeen painopiste on siirtymässä suljetuista laitoksista kohti avoimempia laitoksia tai yhdyskuntapalvelua. Tavoitteena on 400 suljetun laitospaikan vähentäminen. Maamme oikeusistuimet määräävät vuosittain n. 16000 rangaistustuomiota. Samalla kun painopiste siirtyy kohti avolaitoksia, pyritään vankeusajan sisältöäkin monipuolistamaan. Tämä näkyy mm. vangeille tehtävien rangaistusajan suunnitelmien määrän kasvuna. (Rikosseuraamuslaitoksen toimintakertomus 2010, 2011.)

3.2 Vankila elinympäristönä

Goffmanin (1963) mukaan vankila on totaalinen laitos (Haapasalo 2008, 240), jota luonnehtivat passiivisuus, pakko, rajoitukset ja eri ryhmien tarkkaan rajatut roolit. Laitos on eristetty ympäristöstään selkein merkein ja estein. Vankila on sisältä ankea,

virikkeetön ja epäviihtyisä. Vangeilla ei yleensä ole yksityisyyttä, lukuun ottamatta yksityisille asuvia vankeja. Vankien välit voivat olla tulehtuneet tai vihamieliset. Yhteisössä voi olla ”kingejä ja torpedoja”, jotka kylvävät ympärilleen pelon ilmapiiriä.

Vankilayhteisöä luonnehtivat myös ihmissuhteiden vähäisyys ja yksipuolisuus. Myöskään kirjesalaisuutta ei täydessä mielessä ole, eikä vangilla ole oikeutta tietoliikenneyhteyksien käyttämiseen. Suurin rajoitus koskee paitsi vapauden menetystä myös merkittävästä määrästä itsemääräämisoikeudesta luopumista: pois lukien omat ajatukset muu yksilöä koskeva on vankilajärjestelmän kontrolloitavissa. (Granfelt 2008, 29 -30; Haapasalo 2008, 240.)

Toisaalta vankila voi olla yksilön oman kokemuksen kannalta myös pysähtymisen mahdollistava paikka ja ajanjakso. Erityisen merkittävää vankilassaolo voi olla päiheteiden käytön keskeyttämisen tai jopa lopettamisen kannalta. Vankiloissa voi opiskella tai suorittaa joidenkin alojen ammattitutkintoja. (Granfelt 2008, 31.)

Asunnottomille ja työttömille vangeille vankeusjakso voi merkitä tiettyä turvaa: onhan silloin katto pään päällä ja oma sänky, säännöllinen päivärytmi sekä ravitseminen. Myös terveydenhuolto on järjestetty. Vankilassa - aivan samoin kuin siviilielämässäkin - voi syntyä antoisia ystävyysuhteita, koska elämän perusturvallisuuteen liittyvät tekijät ovat ehkä paremmin kuin toisinaan siviilissä. Osallistuminen samaan työtoimintaan auttaa osaltaan tällaisten suhteiden syntymistä. (Granfelt 2008, 31.)

3.3 Pelso - osa Pohjois-Suomen aluevankilaa

Pelson vankila sijaitsee Vaalan kunnassa, Oulun ja Kajaanin puolella välissä. Se on suljettu laitos. Vankipaikkoja siellä on 209, joista naisille 9. Toiminnan supistamispäätöksen mukaan vankipaikkaluku tulee vähenemään Pelsolla merkittävästi. (Pelson vankila, 2011.)

Pelsolla kärsittävästä tuomioista hieman alle kolmannes on määrätty henkirikoksista ja vajaa kolmannes muista väkivaltarikoksista. Ryöstöistä, varkausrikoksista ja muista

omaisuusrikoksista tuomittuja on viidennes kaikista tuomituista. Liikennejuopumusrikoksista rangaistusta suorittaa 14,6 % kaikista tuomituista. (Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2010 2010, 2.)

Vangeilla on rangaistusaikanaan työ- tai osallistumisvelvoite työ-, virike- tai opiskelutoimintaan. Pelsolla työtoimintaa järjestetään puutyöverstaalla, metsätöissä ja maatalouden piirissä sekä vankilan autokorjaamolla. Lisäksi vankeja osallistuu töihin vankilan sisällä eri työpisteissä kuten siivoojina, varustevarastolla, vankilan kanttiinissa ja myymälässä sekä keittiöllä. Rakennustoimen puolelta vanki voi suorittaa rakennusten peruskorjauksen ammattitutkinnon. Myös peruskoulun ja lukion oppimäärien suorittaminen on mahdollista. (Pelson vankila, 2011.)

3.4 Pelson kuntoutumisohjelmat

Vankeinhoidon toinen päätehtävä rangaistusten toimeenpanon ohella on uusintarikollisuuden vähentäminen mm. estämällä mahdollisuuksien mukaan usein rikollisuuteen johtavaa syrjäytymistä ja sen uhkaa. Kuntoutumisen keinoina vankilassa järjestetään erilaista toimintaa, kursseja ja opintokokonaisuuksia. Kurssit liittyvät lähinnä päihdekuntoutukseen ja suuttumuksen hallintaan. (Rikosseuraamuslaitoksen toimintakertomus 2010, 2011.)

Pelsolla oli käytössä Kisko-päihdekuntoutusohjelma, jonka alasajo toteutettiin viime vuonna. Kisko-ohjelma on pitkäkestoinen, kolmivaiheinen ohjelma, jonne vanki erikseen anoi pääsyä. Ohjelmaan olivat tietyt valintakriteerit ja haastattelukäytäntö. Vangilla tuli olla rangaistusaikaa jäljellä vähintään vuosi ennen ohjelmaan hyväksymistä. Ohjelman viimeinen eli kolmas vaihe oli tarkoitus suorittaa siviilissä vangin vapauduttua. (Pelson vankila, 2011.)

Pelsolla on mahdollisuus myös päihdekeskusteluihin. Vankilassa on niin ikään mahdollisuus osallistua AA-toimintaan. (Pelson vankila, 2011.)

Päihteiden käytön ohella aggressioiden ja ylipäänsä tunteiden tunnistaminen ja niiden

hallinta ovat useimpien väkivaltarikosten taustatekijöitä. Pelsolla on käytössä Kalterit taakse - kurssi, joka on suunnattu väkivaltarikoksista tuomituille, ja joilla arvioidaan olevan riski samaan uusintarikokseen. Kurssilla käsitellään uusia tapoja tunnistaa ja käsitellä vihaa ja aggressioita. (Pelson vankila, 2011.)

3.5 Pelson vankilan tuotantoeläimiin liittyvä työtoiminta

Pelsolla on maan mittakaavassa ainutlaatuista, uhanalaisen lapinlehmän jalostus- ja kasvatustoimintaa. Noin puolet koko maan lapinlehmäkannasta, n. 150 lehmää, elää tällä hetkellä Pelsolla. (Pelson vankila 2011.) Lapinlehmien lisäksi navetassa märehtii hieman alle kaksikymmentä friisiläisnautaa.

Toinen Pelson vankilan kansallinen tehtävä on suomenlampaan geenipankkitoiminnasta vastaaminen ja siltä osin suomenlampaan tulevaisuuden varmistaminen. Lampolassa on mm. kaikki suomenlampaan värimuunnokset elävänä geenipankkina. Lampolassa elää noin 400 eri-ikäistä suomenlampaan pässiä ja uuhta. (Pelson vankila, 2011.)

Kolmas tuotantoeläinlaji syksyyn 2010 asti oli suomenhevonen (Pelson vankila, 2011.) Niitä vankilalla oli kuusi yksilöä. Tallitoiminta loppui kesällä 2010.

Vangille tehdään vankeustuomion alussa vankeusajan suunnitelma, jonka osa on suunnitelma osallistua työtoimintaan tai opiskeluun. (Rikosseuraamuslaitoksen toimintakertomus 2010, 2011.) Pelsolla vanki saa esittää toivomuksen halustaan saada työskennellä eläinten kanssa ja erikseen myös työpisteen - navetan, lampolan tai vielä viime vuoden kesään asti tallin - missä haluaa työskennellä.

Vankilan eläinsuojat sijaitsevat varsinaisen vankilalaitoksen muurien ulkopuolella. Aluetta ympäröi lähemmäs 4.000 ha peltoja, metsiä ja soita (Pelson vankila, 2011). Työpisteiden sijainti vankilan ulkopuolella asettaa se alueella työskentelevälle vangille erityisehtoja. Hän on sitoutunut päihitteettömyyteen, eikä käytössä ole vahvaa lääkitystä. Hänen ei oleteta yrittävän pakoa, eikä käyttävän vapaita työolosuhteita muulla tavalla väärin hyväksi. Hänen tulee tulla toimeen toisten samassa pisteessä

työskentelevien vankien ja työpisteen eläinten kanssa.

Navetassa työskentelee vaihdellen noin 8-12 vankia. He asuvat samalla avo-osastolla, jolloin he muodostavat enemmän tai vähemmän kiinteän työporukan, joka niin halutessaan voi viettää yhdessä aikaa myös työajan ulkopuolella.

Navetassa työpisteitä ovat lypsäminen, lypsävien muu hoitaminen, nuorten sonnien ja hiehojen hoitaminen sekä pienten juottovasikoiden hoitaminen. Lypsäminen on työtehtävistä parhaiten "palkattua", koska vankilan maatila toimittaa kaiken maitonsa edelleen jalostettavaksi meijeriin.

Työ toistuu samanlaisena aamuin illoin, jolloin työntekijältä edellytetään toistuvien työtehtävien mukanaan tuoman rutinoitumisen sietoa. Työ on myös teknistä: lypsäminen tapahtuu koneellisesti. Lypsymontussa työskentelee kaksi vankia. Tilana se on suhteellisen ahdas, jolloin työparin on kehitettävä itselleen sujuva toimintatapa, ettei ihan fyysisiäkään yhteentörmäyksiä tule.

Lampolassa työskentelee 7-10 vankia. Heistä kaksi on luottovankia, jotka saavat liikua suhteellisen vapaasti vankilan mailla lampaisiin liittyvien työtehtävien tiimoilta. Talvella hoito on lähinnä ruokkimista. Karitsoinnit tapahtuvat kaksi kertaa vuodessa keväisin ja syksyisin. Luottovangit valvovat vuoroissa yöt karitsointien aikaan ja hoitavat ne silloin itsenäisesti. Karitsoinnin ohella suurempi työrupeama on villojen keritseminen ja sorkkien hoito, jotka tapahtuvat kaksi kertaa vuodessa.

Myös tallilla työskentely oli sidottu tiettyihin päivärytmeihin. Toisin kuin muissa työpisteissä navetassa ja lampolassa, tallilla vanki pystyi halutessaan suorittamaan ammatillisen perustutkinnon.

Jokaisella vangilla oli oma hoitohevonen, jonka hoitamiseen ja ajamiseen tai ratsastamiseen hän keskittyi. Koska jokaisella tallilla työskentelevällä vangilla oli oma hoitohevonen, oli työn luonne hevosten kanssa hyvin persoonallista, vangin ja hevosen välistä vuorovaikutusta ja toimintaa. Tässä suhteessa hevosten hoitaminen poikkesi muiden tuotantoeläinten hoidosta.

4 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

4.1 Perustelut teoreettisen näkökulman valinnalle

Tutkimustehtävänä oli selvittää, mitä kuntoutumiseen vaikuttavia tekijöitä voi liittyä eläinavusteiseen työtoimintaan vankilaolosuhteissa. Työtä ohjasivat kuntoutumisen ja voimaantumisen näkökulmat. Kuntoutumisella voidaan tarkoittaa diagnoosi- tai ongelmalähtöistä lähestymistä ihmisen toipumiseen, tai se voidaan nähdä laajalaisemmin lähtökohtana yksilön voimavarat, resurssit, osallisuus sekä täysimittainen kansalaisuus. Oleellista lienee kuitenkin, että tarkoituksenmukainen kuntoutustoiminta pitää sisällään sekä yksilöllisen että sosiaalisen lähestymistavan. (Koskisuus 2004, 11–12.) Tässä opinnäytetyössä kuntoutumista tarkastellaan vain työtoiminnassa tapahtuvan kuntoutumisen kautta.

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi kuntoutusselonteon vuonna 2002. Sen mukaan ”kuntoutus nähdään ihmisen tai ihmisen ja hänen ympäristönsä muutosprosessina, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen. Kuntoutuksen tavoitteena selonteon mukaan on auttaa kuntoutujaa hallitsemaan oma elämäntilanteensa”. (Koskisuus 2004, 23.)

Toinen näkökulma on voimaantumisen käsitteessä. Voimaantuminen, voimavarautuminen (empowerment) on käsite, joka voidaan määritellä useasta näkökulmasta (ks. Adams 2003, 28–32; Eskonen & Järvelä 2000, 12–13; Järvelä & Laukkanen 2000, 1; Mattila 2008, 28–31). Tässä työssä voimaantumisella ymmärretään ”oppimista ja asenteiden muutosta suhteessa itseen, päihderiippuvuuteen, rikollisuuteen ja ympäröivään maailmaan” (Peltomaa 2006, 16) sekä ”prosessina yksilön kykeneväksi tulemiseen, jolloin yksilön oma itseys ja hänen elämänsä omat mahdollisuudet toteutetaan” (Mattila 2008, 28).

Käsitteen ytimessä on Juha Siitosen (1999) ajatus yksilön tuntemuksesta sisäisestä voimasta. Voimaantumiseen vaikuttavat yksilötasolla ulkoisten tekijöiden ohella hänen omat edellytyksensä: oma motivaatio, tahto ja kyky voimavaraistua. (Eskonen ym. 2000, 13.)

Voimaantumisen yhdeksi ominaispiirteeksi on mainittu sen prosessinomaisuus. Voimaantumisen ennakkoehdoiksi on muutamissa tutkimuksissa määriteltä kunnioitus ja luottamus. Voimaantumisprosessin yksi selvä seuraus on tutkimusten mukaan itsenäisyys. Muita prosessin mukanaan tuomia muutoksia yksilön elämässä ovat tasavertaisuus, yhteisyys, positiivinen itsetunto, eheyden tunne, kyky asettaa ja saavuttaa tavoitteita, toivon tunne sekä terveyttä edistävä käyttäytyminen. (Mattila 2008, 28.)

Yksilön toimintakyky ja elämänhallinta eivät koskaan ole riippuvaisia ainoastaan yksilön ominaisuuksista, vaan voimaantumista pitää tarkastella aina myös suhteessa yksilön ulkopuolisiin tekijöihin kuten politiikkaan, talouteen, yhteiskuntaan ja sen olosuhteisiin sekä yksilön todellisiin vaikutusmahdollisuuksiin. (Eskonen ym. 2000, 12 -13; Järvelä ym. 2000,3; Järvinen 2007, 16.)

Yksilön kykyä voimaantua voidaan tarkastella holistisesta näkökulmasta, jolloin ilmiötä tarkastellaan tajunnallisuuden, kehollisuuden sekä situationaalisuuden olemistavoista käsin (ks. Rauhala 2005). Tajunnallisuus eli psyykkishenkinen olemassaolo on mielellisyyttä, joka antaa tuntemuksille, uskomuksille, unelmille, ilmiöille ja asioille merkityksiä. Mikäli yksilön merkityssuhteet ovat vääristyneitä, heikosti jäsentyneitä tai virheellisiä, myös yksilön maailmankuva vääristyy. (Rauhala 2005, 34 -38.)

Kehollisuus vaikuttaa myös voimaantumiseen. Kehollisuuteen liittyy aina aineellis-orgaaninen lähivaikutus: kaikki elimistössä tapahtuu konkreettisesti. Ihmisen kehollisuuteen voi näin ollen liittyä esimerkiksi orgaanisten prosessien vajavaisuutta tai puutetta. Myös aivotoiminta, joka vaikuttaa ihmisen kehoon ja mieleen on sidoksissa ja olemassa vain konkreettisina elektrokemiallisina lähivaikutuksina. (Rauhala 2005, 33–40.)

Situationaalisuudella tarkoitetaan (Rauhala 2005, 41) ihmisen kietoutuneisuutta todellisuuteen oman elämäntilanteensa kautta ja mukaisesti. (Rauhala 2005, 41- 42.)

Koskisuun (2004, 38) mukaan kuntoutuksen toimintatapa on ohjauksellinen ja pedagoginen enemmän kuin hoidollinen. Siinä kuntoutujan oma oppimisprosessi ja ohjaa-

jan ohjauksellinen työote nähdään keskeisinä työvälineinä perinteisen hoitavan työtteen rinnalle tai tilalle. Rauhalan (2005, 98 -123) mukaan auttamistyössä ihmisen kohdattua elämäntaidollisia ongelmia on keskeistä tutkiva ja korjaava työpanos yksilön vaillinaisen elämäntaidon kehittämisessä, ei diagnooseissa tai tilastollisissa keskimääräisyyksissä. Hänen mukaansa hoitotyö väljästi määritellen pitää sisällään kaikkea potilaan hyväksi tapahtuvaa aktiivisuutta. (Rauhala 2005, 151.)

Mäki-Oppaan (1993, 121) väitöskirjan mukaan Rauhala kuvaa autetuksi tulemistä terapeutin kasvatuksen avulla ”maailmankuvan realisoitumista, kokemuslaatujen keskinäistä tasapainottumista ja niiden sijoittumista omiin funktioihinsa, uusien ja myös tarpeellisten merkityssuhteiden kehkeytymistä, vääristyneiden merkityssuhteiden oikaistumista sekä diffuusisuutta, tuskaisuutta, hajanaisuutta, turvattomuutta ja muuta negatiivisuutta edustavien merkityssuhteiden väistymistä maailmankuvasta”. Tässä lienee kiteytettynä kuntoutumisen tavoitteet olkoonpa näkökulma hoitotieteellinen tai kasvatuksellinen.

4.2 Elämänhallinta, toimintakyky ja yksilön subjektiivinen kuntoutumisen tavoitteina

4.2.1 Elämänhallinta

Elämänhallinta voidaan lyhykäisyydessään määritellä yksilön käsitykseksi siitä, missä määrin hän kokee itse olevansa oman elämänsä ja valintojensa subjekti (Lempinen 2007, 140). Elämänhallintakyvyn tarkoituksena on täten yksilön autonomian turvaaminen sekä persoonallinen ja sosiaalinen eheys (Hämäläinen 2000, 21). Elämänhallinta voidaan määritellä myös selviytymiseksi tai suoriutumiseksi normaalista arjesta ja yksilön tehtävistä eri rooleihinsa liittyen sekä yksilön itsensä sisäisiä mielikuvia mahdollisuuksista vaikuttaa omaan elämäänsä. (Koskisuu 2004, 13–14.)

Elämänhallinta käsitteenä pitää sisällään Roosin (1988) mukaan mm. seuraavia elementtejä: yksilön tarkoituksenmukaiset voimavarat, hyvä itsetunto, turvallisuuden tunne, tyytyväisyys, järkevyyt, ymmärrettävyys ja merkitykselli-

syys, mukautuvuus (Vilppola 2007, 48–49).

Nykyajattelun mukaan arki on se realiteetti, joka määrittelee ihmisen elämähallinnan logiikkaa (Hämäläinen 2000, 21). Elämähallinnalla tarkoitetaan suhteen luomista ihmisten todellisiin elämänolosuhteisiin, heidän voimavaroihinsa sekä heidän elämäänsä tavalla tai toisella vaikuttaviin sosiaalisiin rakenteisiin (Hämäläinen 2000, 21–22).

Elämähallinnan puute voi sisältää monia syrjäytymistä edistäviä piirteitä. Elämähallinta on osaltaan yksilön kykyä kohdata vaikeuksia, kriisejä ja epäonnistumisia sekä käsitellä näitä tilanteita elämässään. Elämähallinnan puute voi näyttäytyä yleisenä välinpitämättömyytenä, aloitekyvyttömyytenä, heikkona itsetuntona, päihteitten väärinkäyttönä sekä ihmissuhdevaikeuksina. (Vilppola 2007, 48.)

4.2.2 Toimintakyky

Toimintakyky on lähellä käsitettä elämähallinta. Toimintakyky määrittelee mm. sen millaisia taitoja ja ominaisuuksia yksilöllä tulee olla, jotta hän hallitsee elämäänsä ja arkeaan. (Koskisuus 2004, 14.)

Kurjen (2000, 29–30) mukaan ihminen on ennen kaikkea toimija. Toiminnassa yhdistyvät yksilön olemassaolo, hänen tavoitteensa, ajattelunsa ja tahtonsa. Kurki (2000, 30) jatkaa: "Ihminen ilmaisee spesifiä tilannettaan ainoastaan toimintojensa kautta, ja toiminnassa persoona harjoittaa vapauttaan eli luo ja rakentaa itseään."

Erityisesti voimavaraistumisprosessiin liitetynä yksilön sosiaalinen toimintakyky ja hänen motivaationsa ovat keskeisiä tekijöitä. Yksilön sosiaalisen toimintakyvyn vaje voi pitkällä aikavälillä aiheuttaa myös fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn heikkenemistä tai sairastumista. (Järvelä ym. 2000, 38.) Tällainen kehitysprosessi on hyvin nähtävissä yhteiskunnasta syrjäytyneiden, erityisesti

vankien osalta (Joukamaa ym. 2010).

Toimintakyky pitää sisällään ihmisen kokonaisvaltaisen huomioimisen fyysisenä, psyykkisenä ja henkisenä olentona, joka on sidottu tiettyyn aikaan ja paikkaan. Ilman näiden ihmisen kolmen olemispuolen yhtäaikaista läsnäoloa ja huomioimista ei mikään niistä yksinkään ole olemassa. (Rauhala 2005, 38–57.)

4.2.3 Subjektius

Subjektius etsii vastausta kysymykseen "kuka minä olen?" Käsitettä "subjekti" tai "minuus" pidetään yleisesti synonyyminä käsitteelle "identiteetti". Identiteetti voidaan kuitenkin määritellä yksilössä konkretisoituvaksi yhdistelmäksi luonteenpiirteet, uskomukset ja uskollisuus tietyille asioille, jotka lyhyellä ja pitkällä tähtäimellä tuottavat yksilön pysyvän persoonallisuuden ja tavan toimia sosiaalisesti. (Hall 2004, 3-4.)

Minuus viittaa aina yksilön ajatteluun ja itsetietoisuuden asteeseen identiteetistään samalla sallien yksilön rajoittuneisuuden sekä useimmiten tiedostamattomat ja välttämättömät rajoitteet yksilön kyvystä täysin ymmärtää omaa identiteettiään. Minuus siis viittaa yksilön itsetietoisuuteen, joka on määritelty yksilön kyvyksi käyttää pronominia "minä". (Saastamoinen 2006, 171.)

Minuutta voidaan yrittää typistää monin keinoin. Siihen liittyy taustatekijöinä usein häpeän stigmoja (de Mello 2000, 35; Mollenhauer 2001, 139; Spiik 2001, 45, 49 -50) ja depersonalisaatiota tiettyihin sairauden tai elämäntavan mukanaan tuomiin alaryhmiin ja syrjäytymiseen (Hyväri 2001, 18 -22). Ihmisiä voidaan myös asemoida (positioning) tiettyihin kategorioihin ilman, että kyseessä olevalla yksilöllä itsellään on valtaa tähän kategorisointiin (Harré & Moghaddam, 2003, 6-7).

Hierarkkisissa yhteisöissä voidaan Goffmanin (1963) mukaan löytää pyrki-

myksiä jopa minuuden riisumiseksi (Granfelt 2008, 24; Santala 2008, 152). Vankilayhteisössä tämä tarkoittaa vangin itselleen ottamaa ja yhteisön sekä yhteiskunnan häneen lyömää häpeän leimaa "vanki".

Kuntoutuksen tavoitteena on, että ihmisen kapeutunut näkemys itsestään ongelmaisena laajenee koskemaan hänen erinäiset, toimivat roolinsa elämänsä eri saroilla. Kuntoutuminen on itsen hahmottamisen ja omien sisäisten mielikuvien muuttumista. (Koskisuus 2004, 29.)

4.3 Kuntouttavan toiminnan menetelmiä ja työmuotoja

4.3.1 Yhteisöllisyys

Mielenterveyskuntoutuksessa ihminen on aina yhteisön jäsen, ja ihmisen ihmisyyys toteutuu aina yhteisön jäsenenä. Sen vuoksi kuntoutuksen yksi keskeinen työmuoto on toiminnan yhteisöllisyys. Yhteisöllisyys perustuu oikeudenmukaisuuden periaatteelle. (Koskisuus 2004, 18.)

Maxwell Jonesin (Santala 2008, 147) kehittämän demokraattisen terapeutti- sen yhteisön periaatteita ovat sallivuus, yhteisöllisyys, demokratia ja realiteettikonfrontaatio. Jonesin mukaan yhteisöllisyydellä edistetään kaikkien jäsentensä välistä tasa-arvoa sekä estetään erilaisten etuoikeusjärjestelmien syntyä. (Santala 2008, 152.)

Yhteisökasvatus määritellään maassamme "kasvatus- ja hoitomenetelmäksi, jossa kaikki yhteisön resurssit suunnataan kohti uutta käyttäytymistä" Yhteisössä toteutetaan vastuullisuuden, velvollisuuksien ja sitoutuneisuuden ideaa. (Hämäläinen ym. 2000, 49.)

Paitsi kuntouttavan yhteisön jäsen on yksilö ennen kaikkea oman verkostonsa jäsen. Tähän verkostoon voivat kuulua perheenjäsenet, muut omaiset, ystävät ja läheiset. Tämän verkoston merkitystä ei voida aliarvioida. (Koskisuus 2004,

18.)

4.3.2 Toiminnallisuus

Kurjen (2000, 29–30) mukaan toiminnallisuus on ihmisen kokonaisvaltaisen integraation väline tai keino. Toiminnan tavoitteena voidaan sanoa olevan ihmisen kyky saavuttaa sekä maksimaalinen aloitteellisuus ja vastuullisuus omassa henkisessä elämässään. Toiminta on siis kokonaisuus, jossa mukana ovat varsinaisen toiminnan taustalla ja perustana tunteet/emootiot, järki, ajattelu ja niistä johdetut päämäärät ja tavoitteet. (Karppinen 2005, 76.)

Toimimalla yksilö toteuttaa vapauttaan tekemällä valintoja, mikä luo ja rakentaa yksilön identiteettiä. Ihminen voi herätä tietoisuuteen omasta ja ympäröivästä tilanteesta vain toiminnan kautta. "Ihmisen koko olemassaolo on toimintaa, ja täydellisin olemassaolo on silloin täydellisintä toimintaa, praxista eli vuorovaikutusta ajattelun ja toiminnan välillä". (Kurki ym. 2006, 140.)

Toiminta sinänsä ei ole riittävää, vaan se edellyttää toiminnan eettisyyden arviointia ja toimintaan sitoutumista. Kurjen mukaan sitoutuminen on yksilön koko henkilökohtaisen elämän integroiva osa (Kurki 2000, 28–30), joka integroi yksilön tavoitteet, ajattelun ja tahdon (Kurki ym. 2006, 140.)

4.3.3 Elämyksellisyys

Elämyksellisyyden kautta elämästä ja itsestä oppiminen on luontaista inhimillistä toimintaa. Sen perusideana on yksilön kokonaiselämän kokeminen sekä sisäinen ja sielullinen elämys. Se tapahtuu yksilön henkisellä, hengellisellä ja fyysisellä tasolla sosiaalisena ryhmätoimintana. (Karppinen 2007, 25.)

Elämystapahtuman vaikutus ilmenee kolmella tavalla. Siinä on läsnä autentti-

nen, yksilöllinen kokemus, kokemuksen joko sisäinen tai ryhmässä jaettu reflektointi sekä kokemuksen siirtovaikutus koskemaan mahdollisesti yksilön elämän muitakin alueita. Elämys psykologisena ilmiönä liittyy syvyytspäykologiseen suuntaukseen, jolloin elämyksen kautta yksilön piilotajuinen, sisäinen maailma rakentuu tai terapoituu. (Karppinen 2005, 25- 27.)

Perttula (2007, 61) kirjoittaa elämyspedagogiikan olevan "kokemiseen rohkaisevaa ja sellaista asennoitumista tukevaa, jossa ihminen kokee iloa minkä tahansa itselleen niin tärkeän tunnistamisesta, että haluaa ja on myös valmis toteuttaman elämäänsä sen suunnassa". Rauhalan (2005) ja Perttulan mukaan (2007, 69) ihmiseksi kasvamisen kannalta sellaisilla kokemuksilla, jotka yksilöllistävät henkisen kokemuksen on sinänsä itseisarvo.

Tässä opinnäytetyössä korostuu vuorovaikutus luonnon kanssa. Elämyksellisyys tarjoaa mahdollisuuden oppia juuri luonnon kautta. Vuorovaikutus luonnon ja eläinten kanssa opettaa kunnioittamaan luontoa sekä liikkumaan luonnossa. Vuorovaikutus luonnon kanssa nähdään elämyksellisyyttä hyödynnettäessä ilman taka-ajatusta luonnon hyväksikäytöstä. (Kiiski 1998, 110.)

Yksilön muutos- ja toimintamotivaatiolla on suuri merkitys sille, kuinka kasvattava tai kehittävä jokin elämys tai kokemus yksilölle on. Elämyspedagogiikassa pyritään yhdistämään sekä toiminta ja yksilön motivoituminen henkilökohtaiseen kasvuun ja muutokseen. Aina nämä kaksi tavoitetta eivät yhdisty samassa persoonassa, tai vain toinen toteutuu. (Sutinen 2007, 152–154.)

Sutisen (2007, 154) mukaan elämyksellisyyden käyttämisellä voidaan vaikuttaa erittäin hyvin henkilöihin, jotka ovat eläneet vahvan, negatiivisen ja pahan ihmisen roolissa ennen toimintaa, mutta motivoituvat itse toiminnassa ja saavat ryhmässä tilaa, aikaa ja hyvän sosiaalisen aseman. Kiiski (1998, 112) kirjoittaa, että jännityksen, kauuneuden, turvallisuuden, tunnelman ja dramatiikan kokeminen ovat tärkeitä emotionaalisia motivaatiotekijöitä.

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön lähtökohta on selvittää nykyisellään olemassa olevia, mahdollisesti kuntouttavia tekijöitä vankien tuotantoeläinten kanssa tapahtuvan työtoiminnan osalta. Työn tarkoitus on kartoittaa niitä elementtejä, jotka vaikuttavat kuntouttavasti vangin kokemusmaailmassa. Työn näkökulma on vangin näkökulma ja hänen kokemusmaailmansa.

Tutkimustehtävänä on tutkia, millaisia kokemuksia eläinten kanssa työskentelevillä vangeilla on eläinavusteisesta työtoiminnasta. Opinnäytetyön tavoitteena on hyödyntää työstä saatavia tuloksia Pelson vankilan kaltaisissa työkohteissa.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tiedonkeruu

Laadullisen tutkimuksen yhteydessä yleisimmin käytettyjä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Usein laadullisessa tutkimuksessa käytetään joidenkin keruumenetelmien yhdistelmiä. (Tuomi ym. 2009, 71.)

Vilka (2006, 8) määrittelee havainnoinnin (tai observoinnin) menetelmäksi, joka on huolellisesti, hyväksytyjen metodien mukaan toteutettua ja tarkkaa havainnointia tutkimuskohteesta. Sen avulla voidaan kerätä tietoa ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta erilaisissa ympäristöissä. Havainnointia on käytetty 2000-luvulla lukuisissa hoitotieteellisissä tutkimuksissa aineistonkeruumenetelmänä (Hopia, Paavilainen, Åstedt & Kurki 2008, 336-337).

Havainnoinnin käyttäminen tiedonkeruumenetelmänä on perusteltua erityisesti silloin, kun tutkittavasta asiasta tiedetään vähän tai ei ollenkaan. Havainnointi tuo esiin ihmisen toiminnan ymmärrettäväksi ja merkitykselliseksi luonnollisessa ympäristössä. (Vilka 2006, 8.)

Tässä opinnäytetyössä käytettiin osallistuvaa havainnointia, johon liittyi keskustelua. Havainnoinnin kohteet olivat moninaiset. Työtoiminnassa havainnoitiin konkreettisia työsuorituksia, motivaatiota, vangin mielialaa, tunteiden ilmaisua ja niiden hallintaa, olemusta, pettymyksen sietoa ja onnistumisia. Koska työn varsinaisena kohteena on toinen elävä olento, kiinnitettiin havainnoinnissa huomiota myös hoidon kohteena olevaan eläimeen ja sen käyttäytymiseen sekä vangin ja eläimen väliseen vuorovaikutukseen. Työ eläinten kanssa on suurelta osin ryhmätyötä, jolloin havainnointia kohdistettiin ihmisten väliseen vuorovaikutukseen niin ikään.

Kertynyt havainnointiaineisto rajattiin tässä työssä kuntoutumisen käsitteen mukaisesti yksilön toimintakykyyn, subjektiuteen ja elämänhallintaan liittyviin ja näitä vahvistaviin tekijöihin. Pääasiassa kahdenkeskisten keskusteluiden tarkoituksena oli tarkistaa ja syventää ensin havainnoinnin kautta syntynyttä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Myös keskustelujen teemat olivat yksilön toimintakykyä, elämänhallintaa sekä subjektiutta vahvistavat tekijät. Havainnoitavia ja keskusteluihin osallistuneita vankeja oli seitsemän. Tutkimusaika oli 26.5. – 29.7.2009.

Aluksi tarkoituksena oli kerätä aineisto lähinnä havainnoimalla ilman osallistumista, mutta ensimmäisten tutkimuspäivien aikana se osoittautui toimimattomaksi valinnaksi. Syitä oli muutamia. Ensimmäinen ja tärkein lienee ollut se, että uppoutuminen (ks. Vilka 2006, 74) tutkittavaan ympäristöön ei olisi ollut niin syvällistä kuin miksi se muodostui opinnäyte työntekijän ottaessa "yksi meistä"- asenteen ja ennen kaikkea siksi, että havainnoitavat henkilöt suostuivat ottamaan hänet yhdeksi joukkoonsa. Toiseksi työtoiminta tuotantoeläinten kanssa on ennen kaikkea toiminnallista, jolloin olisi ollut luonnotonta havainnoijan vain seistä tutkimuskohteensa vieressä "tumput suorina" eli kynä ja vihko kädessä tekemässä muistiinpanoja.

Havainnoitsija halusi fyysisen työn kautta osalliseksi yhteisestä kokemuksesta ja siihen liitetyistä merkityksistä. Jättäytyminen ulkopuoliseksi tarkkailijaksi olisi luultavammin vaikuttanut kahdella tavalla: havainnoitavien henkilöiden luonnollinen toiminta olisi muuttunut ja vähintäänkin verbaalinen vuorovaikutus olisi ohentunut ja jäykistynyt. Sen lisäksi havainnoitsija olisi pysynyt selkeästi tutkijan (oudossakin ja vieraassa) roolissa.

Dialogisuus on tutkimuskäytäntö, jossa myös tutkijalla itsellään tulee olla suora ja

persoonallinen kontakti tutkimusaiheeseen. Tuomen ym. (2009, 78) mukaan "tutkija elää kokemuksen, jos ei varsinaisena kokemukseksi, kuitenkin yrittäen elää sitä niin paljon kuin toinen ottaa häntä mukaansa". Havainnoitsijan oma kontakti osaan tutkimusaihetta eli siihen, miten vuorovaikutus ja toimiminen eläimen kanssa voivat voimaannuttaa, tulee opinnäytetyön tekijän omakohtaisesta kokemuksesta eläinten kanssa.

Dialogisia keskusteluja käytiin yleensä kahden kesken vangin kanssa, jotta tällä olisi tilaisuus mahdollisimman avoimeen ajatusten vaihtoon. Vangeista kaksi oli muutamia kertoja yhtä aikaa keskustelemassa, koska heidän välillään oli ilmeisen luottamuksellinen suhde, eivätkä he kokeneet vaikeaksi jakaa ajatuksiaan toisen vangin läsnä ollessa.

Käsinkirjoitettuja muistiinpanoja kertyi havainnoinnista ja keskusteluista 73 sivua. Sekä työpisteissä tapahtuvan havainnoinnin ja havainnoitavien vankien kanssa käytävien keskusteluiden tallentamiseen käytettiin vain kynää ja muistilehtiötä. Nauhoittamisen suljettiin vaihtoehtona heti alusta pois, koska pelkona oli sen särkevän nimenomaan sen ilmapiirin ja tilanteen ainutlaatuisuuden, mitä joissakin vuorovaikutustilanteissa syntyi. Keskustelujen aikana tehtiin pääasiassa lyhyitä muistiinpanoja lukuun ottamatta eräiden havainnoitsijan mielestä hyvin tärkeiden kommenttien sanantarkkaa ylöskirjaamista. Havainnointihetken jälkeen kirjattiin ylös täydellisemmät muistiinpanot sekä havainnoitsijan omat huomiot, tunnetilat jne (ks. Hopia ym. 2008, 340–341) .

Havainnointikertojen kesto vaihteli työtoiminnan luonne huomioiden. Navetassa työrupeama kesti kerrallaan kaksi tuntia, tallitöissä kolmisen tuntia. Dialogiset keskustelut kestivät vain lyhyistä, ohikiitävistä hetkistä tuntiin.

Koska havainnoitavia työkohteita oli kolme, talli, navetta ja lampola, ei yksittäisessä työpisteessä havainnoitu joka päivä. Havainnointi jakautui yleensä aikataulullisesti niin, että aamupäivän työskenneltiin eri pisteessä kuin iltapäivällä. Navetassa työskentely tapahtui useimmiten iltavuoron aikaan. Tällä jaksottelulla pyrittiin vähentämään havainnoitavien henkilöiden mahdollista kuormittumista, kun havainnointi oli jaksottaista. Tutkimukseen osallistuvilla vangeilla oli kerrottu tutkimusjakson pituudesta. (ks. Hopia ym. 2008, 341–342.)

Pelsolla tuotantoeläimiä olivat hevoset, lehmät ja lampaat. Oli kiintoisaa saada havaintoaineistoa jokaisen eläinlajin parissa työskenteleviltä miehiltä, koska lajista riippuen niiden hoitamiseen liittyi tiettyjä erikoispiirteitä. Eläinten tarpeet, luonne, koko, lajityypilliset piirteet sekä hoitamisen luonne määrittivät työpisteissä työskenteleville miehille joitakin vaatimuksia ja toisaalta tarjosivat heille heidän mieltymyksiään tarkemmin vastaavan työnkuvan.

Navetan osalta havainnointiaineiston keruun aikana seurattiin pääsääntöisesti lypsymontussa tapahtuvaa toimintaa. Sitä kuvasi ennen kaikkea hyvä joukkuehenki, hermyvä huumori ja toiminnan sujuvuus. Se oli luonteeltaan itsenäistä ja vastuullista. Työ edellyttää aseptista omaatuntoa ja suhteellisen ison lehmäryhmän, 8 lehmää kerrallaan, tarkkailua ja lypsämistä koneellisesti. Tarkkailtavia asioita ovat yleinen hygienia, mahdollisten lääkityksellä olevien lehmien huomioiminen, maidossa mahdollisesti olevien solujen tutkiminen sekä lehmän yleisen kunnon tarkkailu.

Lampolan työ oli hyvin tavoitteellista ja tehtäväkeskeistä. Sitä leimasi tietty rutiinimaisuus ruokinnan ja muiden hoitotoimenpiteiden sanellessa päivänkulun. Työt hoidettiin pääasiassa yksin tai pareittain. Lempilampaiden huomiointi toi työhön lämmitävää ja iloa tuottavaa lisää.

Tallilla ei osallistuttu varsinaisiin töihin, vaan lähinnä vain havainnoitiin miesten työskentelyä. Hevosilla ajettiin ja ratsastettiin harvakseltaan läpi koko tutkimusajan. Tallin oheistyöt veivät oman aikansa. Näitä olivat hevosaitojen korjaaminen, uusien aitausten teko, karsinoiden korjaus ja varusteiden huolto. Hevosten hoidossa korostuu ihmisen ja hevosen keskinäinen vuorovaikutus.

6.2 Tutkittavat

Opinnäytetyötä varten haettiin osallistujia vankilan tuotantoeläinten kanssa työskentelevistä vangeista. Ensimmäinen kriteeri henkilövalinnalle oli henkilön vapaaehtoisuus ja halukkuus osallistua tutkimukseen. Sitä kysyttiin kahdella tavalla. Tallilla ja navetassa vankilan työnjohtajat antoivat pitää lyhyen esittelyn opinnäytetyöstä, sen tavoitteista, sisällöstä ja tiedonkeruumenetelmistä. Halukkaat ilmoittautuivat itse opinnäyte-

työn tekijälle kysyttäessä asiaa heiltä seuraavana päivänä. Mukaan ilmoittautui seitsemän vankia.

Lampolassa tutkimukseen osallistuneet vangit valikoituivat tietyllä lailla eliittiotannan (ks. Tuomi ym. 2009, 86) kautta. Tutkimussuunnitelma esiteltiin ensin työnjohtajille suullisesti. Tämän jälkeen työnjohtajat valitsivat muutamia mielestään sopivia henkilöitä, joille havainnoitsija esitteli tutkimusprojektin ja kysyi samalla halukkuutta osallistua siihen. Sopivuuden tärkein peruste oli kyseisten henkilöiden vapaaehtoisuus osallistua tutkimukseen sekä heidän oma motivoituneisuutensa työtoimintaan. Kaikille osallistujille oli yhteistä se, että he pitivät eläimistä. He pystyivät myös jakamaan tunteuksiaan havainnoijan kanssa.

Havainnoinnin aikana tai jo ennen sen aloittamista tutkijan tulee tiedostaa myös seuraavien seikkojen olemassaolo: ketkä tarkalleen ovat havainnoitavia ja missä havainnointimateriaalin rajat kulkevat. Havainnoitavia olivat tutkimukseen lupautuneet, vankilan tuotantoeläimiä hoitavat vangit. Heitä oli mukana seitsemän. Pelson vankilan käytänteiden mukaan vain miehet voivat työskennellä vankilan tuotantoeläinten parissa. Tämän työn näkökulmat ovat siis varsin miehisiä.

Tässä työssä havainnoitiin vain niitä vankeja, jotka pystyivät työskentelemään vankilan muurien ulkopuolella. He olivat usein fyysisesti ja henkisesti terveempiä kuin vankilan vangit keskimäärin ja osoittivat käytöksellään sitoutuneisuutta vankilan sääntöjä kohtaan. Lisäksi tutkimukseen valikoitui sellaisia miehiä, jotka pystyivät ja halusivat myös verbaalisesti kertoa omista kokemuksistaan vieraalle ihmiselle välillä hyvin aroistakin asioista. Sellainen edellyttäneekin rohkeutta ja halua jakaa henkilökohtaisia tunteita. Näiltä osin tutkimusaineisto on valikoitunutta, eikä kuvaa kuin nimenomaan eläinten kanssa työskentelevien miesten ajatuksia.

6.3 Aineiston analyysi

Havainnoinnin ja keskustelujen kautta kertynyt aineisto yhdistettiin. Sitä kertyi 73 käsinkirjoitettua A4-sivua. Kertynyt aineisto analysoitiin deduktiivisella sisällönanalyysillä. Teoreettinen viitekehys, joka ohjasi analyysiä oli kuntoutumisen ja voimaantumisen

sen käsitteet ja näiden tavoitteet.

Analyysissä keskityttiin vain yksilön toimintakykyä, elämänhallintaa ja subjektiivista vahvistavien elementtien ilmenemiseen tutkittavassa ympäristössä eli suljetussa vankilassa vankeusrangaistustaan kärsivien ja vankilan tuotantoeläimiä hoitavien vankien keskuudessa. Nämä teemat ohjasivat analyysiä. (ks. Kankkunen 2009, 136.) Tutkimustehtävän kannalta kiinnostavat asiat eriteltiin muusta aineistosta. Analyysiin otettiin siis vain ne havainnot ja keskustelujen kautta syntynyt ymmärrys, jotka ilmentävät tutkimustehtävää.

Menetelmä on prosessinomainen. Analyysi kohdistui havainto- ja keskusteluaineiston ilmisältöihin (ks. Kankkunen ym. 2009, 135) Analyysiyksikkö oli lause tai ajatuskokonaisuus. Aluksi laadittiin analyysirunko, joka perustui kuntoutumisen ja voimaantumisen käsitteille ja niiden tavoitteille. Näitä olivat toimintakyky, elämänhallinta ja subjektiivisuus.

Muistiinpanot käytiin seuraavaksi läpi. Yksittäiset lauseet tai ajatuskokonaisuudet pelkistettiin ensin, jonka jälkeen niitä ryhmiteltiin samankaltaisuuksien löytämiseksi. Tämän jälkeen havainnointiaineiston ja keskustelujen oleellisin tieto pelkistettiin alakategorioihin. Tätä seurasi alakategorioiden luokittelu sen sisältöä kuvaavilla käsitteillä yläkategorioiksi. Kyseiset käsitteet määrittelevät kuntoutumisen tavoitteita. Lopuksi abstrahoitettiin yläkäsitteet pääluokiksi, jotka kuvaavat kuntoutunutta, elämässään hyvinvoivaa yksilöä

Tämä jaottelu ei ollut yksinään riittävä, vaan aineisto ryhmiteltiin vielä sen mukaan, mitä kautta kyseinen mahdollisesti kuntouttava elementti vangin kokemuspäiriin tulee. Kuntoutumista edistävät tekijät konkretisoituivat joko suoraan eläinten kautta, mutta osa kuntouttavista kokemuksista ilmeni vankiyhteisön, tilan sekä työnjohdon ja vartioiden kautta. Nämä elementit näyttivät suodattuvan yksilön persoonallisuuden kautta.

Seuraavassa taulukossa on ilmaistu eläinten kautta tulevien kuntouttavien tai voimaannuttavien tekijöiden analyysipolku.

TAULUKKO 1. Havainnointi- ja keskusteluaineiston analyysi

OTTEITA HAASTAT- TELUISTA	ALAKATEGORIA	YLÄKATEGORIA	PÄÄKATEGORIA
ELÄIMIIN LIITTYVÄT			
"...vaikka ois ite kiukkusella päällä...ei niille voi olla vihanen."	kyky heittäytyä hetkeen ja sen vaatimukseen sekä kyky unohtaa itsensä	kyky asettaa toisen osapuolen tarpeet omien edelle	TOIMINTAKYKY
"...elukan hyvästä olosta tulee itelleki hyvä olo..."	kyky asettua toisen tilanteeseen, kyky asettaa toisen hyvinvointi oman edelle	kyky huomioida toinen osapuoli	
"Eläimiä pitää kohella niinku itekki toivoo tulevan kohellu"	rakastamisen "peruskäskey"	kyky huomioida toisen tarpeet	
"...olen oppinut eläimistä paljon...keskittymiskyvyn, rauhallisuuden ja huumorintajun..."	keskittymiskyvyn, rauhallisuuden ja huumorintajun opettelu	keskittymiskyvyn paraneminen	ELÄMÄNHALLINTA
"...lehmien rauhallisuus saa minut samankaltaiseksi, eikä ole kiire minnekään..."	kyky huomioida eläimen tunnetila ja tarpeet sekä sisäistää ne itseensä	sisäisen hallinnan kasvu	
"...eläimen kanssa sitä herää ku elämä siviilissä oli ihan sekasi..."	sisäinen järjestyksen ja hallinnan tunne	sisäisen järjestyksen löytyminen ja vahvistuminen	
"..en oo tarttenu unilääkettä enkä muutakaan..."	mielialan nousu, terve fyysinen väsymys, säännöllinen elämänrytmi	kehon ja mielen parempi tasapaino	
"...kehittää ajattelutapaa tuolla siviiliin puolella..."	ajattelutavan muutos pois rikollisesta alakulttuurista	minäkuvan muutos	SUBJEKTIVUS
"...mä en luota kehenkään maailmassa niin paljo ku tohon tammaan. Ja se luottaa muhun."	kyky luottaa toiseen, kyky olla luottamuksen arvoinen	luottamuksen kokemus	
"...pitää ite rauhottuu niin hevonenki oppii luottaa..."	luottamuksen saamisen opettelu, opettelu olla luottamuksen arvoinen, tunteiden hallinta ja ilmaisun opettele	luottamuksen kokemus	
"...tuntuu hyvältä ku voi halata hevosta..."	fyysinen läheisyys, koskettelu	turvallisen fyysisen läheisyyden osoittaminen	
"..sellanen hurja vapauden tunne, ... mun haave toteutu"	kyky unelmoida ja kyky nähdä niiden toteutuvan	kyky unelmoida ja uskoa unelmiin	
"...jokanen aluksi epäluotonen näytätkö oman heikkouden."	mahdollisuus ai-dompaan itseilmaisuu	rohkeus olla oma itsensä	

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Toimintakyvyn vahvistuminen

Eläimillä näyttäisi tämän opinnäytetyön mukaan olevan niitä hoitavien vankien toimintakykyä vahvistava vaikutus. Se ilmenee rauhoittavana ja mieltä tasapainottavana vaikutuksena, omien ja toisten tarpeiden tiedostamisena, fyysisenä hyvinvointina mukaan lukien fyysisen läheisyyden ja kosketuksen.

Eläimet itsessään olivat selkeästi vankien mielestä tärkein vahvistava tekijä heidän työskentelyssään rangaistusaikana. Eläimiä koskeva puhe ja ilmaisu olivat värikkäintä ja tunnepitoisinta verrattuna kolmeen muuhun vankien arvioimaan voimaantumiseen vaikuttavaan tekijään.

Yleinen havainto eläimiä hoitavien vankien olemuksessa oli rentous. Vangit tulivat aamuisin työpisteisiinsä vartijoiden saattamana. Vuorovaikutus tuttujen eläinten kanssa sai kasvoihin persoonallista ilmettä ja liikkeisiin eloisuutta.

Eläimen vaikutus oli vankien arvioiden mukaan hyvin moninainen ja ilmeni vangin elämässä hyvin monella tasolla. Ensimmäinen ja vahvimmin esiinnoussut seikka oli eläimen mieltä, ”päättä” rauhoittava vaikutus.

”Olen oppinu eläimistä paljonkin, ja pari tässä: keskittymiskyvyn, rauhallisuuden ja huumorintajun mitä ei oikeestaan ollut ennen.”

”Olen huomannut että olen erittäin rentoutunut ja hyväntuulinen työpäivän jälkeen. Luulen, että lehmien rauhallisuus saa minut samankaltaiseksi, eikä ole kiire minnekään. Koen sen erittäin miellyttäväksi itselleni.”

Rauhoittavan vaikutuksen lisäksi työskentely eläinten parissa auttoi mielialan pitämisessä parempana. Varsin merkittävä tekijä on niin ikään työtoiminnan aikaansaama säännöllinen elämänrytmi ja välillä raskaskin fyysinen työ raikkaassa ulkoilmassa, mitkä osaltaan parantavat fyysistä hyvinvointia. Eläimiä hoitavat vangit työskentelevät kuutena päivänä viikossa, jolloin heidän on pakollista pitää yksi vapaapäivä viikossa,

jonka moni vanki kokee miltei rangaistuksena.

”Vaikka olis aamulla heränny tympeellä päällä, niin ku pääsee hevosten luo, niin fiilikset muuttuu.”

”En oo tarttenu enää unilääkkeitä, enkä muutakaan, ku koko päivän touhuu elukoitten kanssa.”

Saadakseen eläimen luottamuksen heidän on opeteltava rauhoittumaan ja viemään asioita periksi antamattomasti ja pitkäjännitteisesti, mutta lempeästi läpi. Tämä näkyi eläinten hellittelynä, niiden inhimillistämisenä, silittelynä, halaamisena, voiman ja kauneuden ihailuna, sitkeänä rajojen asettamisena ja vikuroivan eläimen kanssa neuvottelemisena.

Eläinten avulla ja kautta vangit oppivat lukuisia siviilielämässä tärkeitä taitoja. Eläimet myös muuttavat heidän ajattelutapaansa. Eläinten kanssa vangin on helpompaa ja jopa luvallista näyttää tunteitaan. Tämä näkyi ennen kaikkea vangin tavassa kosketella eläintä: se oli yleensä hyvin hellää ja eläintä kunnioittavaa, huomioivaa. Se heijastui katseista, millä esimerkiksi omaa hevostaan hoitava mies hoidokkia ihaili sen laukatessa tarhassa. Tunteet heijastuivat myös äänenpainoissa ja sanavalinnoissa, mitä vanki hoidettavaansa kohdisti. Eläimelle puhuttiin, jopa ”lässytettiin” niin kuin yksi haastateltava asiaa kuvasi, kuin ihmiselle tai kuin pienelle lapselle.

”Se on useelle (minulle) vangille pään takii hyvä olla eläinten parissa. Se kehittää ajattelutapaa tuolla siviilin puolella kun sinne pääsee. Mulla on näin käynyt.”

Lampolan luottovangit hoitavat keväisin ja syksyisin karitsoinnin aikaan yövalvomiset itsenäisesti. Tällöin he vastaavat uuhien ja syntyvien karitsojen hyvinvoinnista. Varsin usein öiseen aikaan joutuu hoitaja ottamaan heikkokuntoisia vastasyntyneitä sylihoitoon niiden ruumiinlämmön ylläpitämiseksi ja samanaikaiseksi ruokkimiseksi tuttipulolla. Syksyllä Pelson mailla kulkee susia, jolloin luottovangit vahtivat yön yksinään lampaita mahdollisia susien iskuja vastaan. Myös hevostallin luottovangit huolehtivat kesäisin suhteellisen itsenäisesti hevosten hyvinvoinnista.

Eläinten jälkeen toiseksi tärkeimmäksi kuntouttavaksi tekijäksi vangit nimesivät muut eläimiä hoitavat vangit samassa työpisteessä. Yleisesti ottaen vangit kokivat omaansa samanlaisen kulttuurisen taustan. Monella on takanaan hajonnut lapsuuden perhe, mahdollisesti perheväkivaltaa, poikakoteja sekä osallisuus rikolliseen alakulttuuriin. He tuntevat puhuvansa samaa kieltä ja ymmärtävänsä toisiaan pienistä viiheistäkin ja tietyistä sanavalinnoista.

Eläinten asumusten läheisyydessä miehillä on omat kahvi- ja taukotilansa. Niissä voi keitellä yhteisiä kahveja ja viettää muutenkin loppoaikaa. Niillä näyttää olevan ilmeinen merkitys yhteisöllisyyden tunteen lisäämisessä. Ilmapiiri taukojen aikana oli yleensä vapautunut ja rento. Tila oli omiaan luomaan yhteenkuuluvaisuuden henkeä

Eläimet luovat myös omalta osaltaan tulevaisuuden perspektiiviä. Moni havainnoimista vangeista haluaisi tulevaisuudessa työskennellä eläinten kanssa, omistaa oman hevosen tai jopa maatilan. Joillakin haaveet liittyvät uuteen ammattiin eläinten kanssa. Muutama tallilla työskentelevistä vangeista aikoivat suorittaa hevosalan perustutkinnon loppuun asti.

Vangit oppivat eläimiä hoitaessaan toisiltaan hyviä tietoja ja taitoja sekä toimintamalleja. He ilmaisivat kykyä pyytää ja ottaa vastaan apua ja palautetta. Varsin usein työpisteissä oli nähtävissä myös tilan antamista toisten tunteille: pelolle, aggressioille ja onnistumisen ilolle. Nämä piirteet olivat nähtävissä erityisesti siinä pienryhmässä, joka työskenteli samassa työpisteessä. Kun ryhmään tuli ulkopuolisia, joko vankeja tai henkilökuntaa, osa avoimuudesta ja letkeydestä kätkettiin ja yksilö joutui ottamaan ”äijämeininkiä” hieman suojaamaan minuuttaan.

Sellaisissa työpisteissä, missä työskennellään työpareina kuten esimerkiksi lehmien lypsäminen, työparin keskinäisellä sopivuudella ja ”kemioilla” on erittäin suuri merkitys.

”Työ kaverilla on tosi kova merkitys miten viihtyy työssä ja onhan sillä merkitys myös työn laatuun ja työn tulokseen.”

Työyhteisön sisällä ei pinnan alla kyteviä ristiriitoja ollut miesten kesken helppo ratkoa. He arvelivat pikemminkin sietävänsä asioita pitkään, kunnes sitten jossain vai-

heessa räjähtävät. Yksi este ongelmien avoimeen käsittelyyn lienee kirjoittamaton laki olla vasikoimatta: miehet kantoivat turhautumisensa mieluummin sisällään kuin ottivat häiritseviä asioita avoimesti puheeksi.

Varsin suuri merkitys vangin voinnille on työnjohdon ja vartijoiden persoonalla. Persoonallisten ominaisuuksien lisäksi myös työnjohdon koulutuksella ja ammattipätevyydellä, oman alansa asiantuntijuudella sekä henkilökohtaisilla ominaisuuksilla oli vangeille merkitystä. Vankilassa työnjohto ja vartijat eivät perinteisesti ja varmaankaan tietoisesti katso omaavansa kannustajan roolia. Heidän panoksellaan on kuitenkin merkittävä rooli vankien elämässä vankeusaikana. Vartijoiden ja työnjohdon kyvyllä myöntää omat virheensä ja toisaalta kyky osoittaa luottamusta vankia kohtaan on tälle suuri merkitys. Vangit mainitsivat arvostavansa sellaisia vartijoita ja työnjohtajia, jotka antavat vastuuta ja itsenäisyyttä vangeille työtehtävien hoidossa. Erityisen pidettyjä olivat työnjohtajat, jotka omalla persoonallisella tavallaan pystyivät luomaan ”me”-henkeä yhteisöön.

”Tottakai työnjohdolla on suuri merkitys. Jollain tapaa tuntuu että he eivät pidä minua yhtään huonompana ihmisenä kuin itsekkään ovat. Se tuntuu todella mukavalta.”

”Minäpä sanon suoraan. Kun tekee duunin kunnolla niin nämä (työnjohtajat) ei puutu asioihin ja jos on sanomista niin ne sanovat suoraan mulle. Mutta ei oo vielä tullut sanomista mut hyvää kylläkin oon kuullut, kehumista joka on nostanut mielialani korkeelle!”

Vangit arvostavat työnjohtoa ja vartijoita, jotka ovat reiluja, kohteliaita ja oikeudenmukaisia. He kohtelevat vankeja tasa-arvoisesti, viestivät selkeästi, eivätkä käytä valtaa tai käskyä vain vallan osoittamisen vuoksi, ”pomota”, vaan toimivat kuin opettaja, ohjaaja, innostaja tai tiedonantaja.

”Se tuntuu hyvältä, jos ne puhuu ku mies miehelle ja ajattelee että vankiki on ihminen.”

Vangit eivät tunteneet saavansa varsinaisen työtehtävän ulkopuolelta juurikaan tietoa eläimiin tai niiden hoitamiseen liittyvistä asioista. Heille ei kerrottu mm. eläinten ruokintaan liittyvistä asioista. Ei mahdollisesti niihin liittyvistä suunnitelmista kuten astutuksista, myynnistä tmv. Mikäli tallilla oli jostain syystä esimerkiksi tarvetta vaihtaa jonkun vangin hoitohevosta, ei sen vaihdosta yleensä keskusteltu vangin kanssa.

Vangeilla ei näyttänyt olevan mahdollisuutta päästä näkemään eläinten pitämisen ja hoidon kokonaisuutta.

7.2 Elämänhallinnan lisääntyminen

Vankien kokemusmaailmassa työskentely eläinten kanssa vaikutti positiivisesti elämänhallinnan tunteeseen. Eläinten kanssa työskentely antoi eväitä myös yhteisöllisyyteen ja rikollisesta alakulttuurista poisoppimiseen. Vangit jakavat usein samanlaisen rikollisen alakulttuurin osana elämäntodellisuuttaan. Eläinavusteisen työtoiminnan kautta heillä on mahdollisuus oppia uudenlaista yhteisöllisyyttä. Vähäpätöistä ei liene myöskään eläinten kanssa työskentelyn innoittama kokemus oman elämän mielekkyydestä.

Vankilaa ympäröi laajat pelto-, metsä- ja suomaat. Luonto tulee siellä todella liki, ja ihmisillä on mahdollisuus seurata läheltä vuodenaikojen vaihtumista ja sen vaikutusta ympäristöön. Tällä vapaudella on vangeille suuri merkitys. He kokevat saavansa olla välillä yksin ajatustensa kanssa. Vankilan lampaat ovat kesäisin laitumilla kokoaikaisesti, jolloin lampolan kaksi luottovankia hoitavat niitä päivittäin kauempana sijaitseville laitumille. Myös vankilan hevoset ovat kesät laitumella, jolloin työpisteet ovat kauempana. Työn lomassa on aikaa luonnonilmiöiden ja villieläintenkin seuraamiselle.

”Joo, mä seurailen tässä samalla sorsia, haukkoja, minkkejäki oon nähny, joutsenia ja kurkia tietty.”

”Kyllä Pelso on paras paikka vaikka mä oon lusinu melkeen joka puolella Suomee. On tää luonto ja vapaus.”

”Lampola on todella mieluinen työpaikka. Kun ei oo muuria jonka sisällä joutuis olee ja mikä kaikkein tärkein on: vartiat ei hengitä niskaan. Tekee duunin mikä on tehtävä ja on asiallinen niin asia on ok.”

”On hieno asia päästä ulos vankilasta ja vielä mielekkääseen ympäristöön.”

Eläinten kanssa työskennellessä he näyttäisivät oppivan myös käsittelemään pettymyksiä, aggressioita ja vihaa rakentavammin. Tullakseen toimeen ison eläimen kans-

sa sen vastustaessa hoitoa, oli vangin opeteltava uudenlaisia toimintatapoja suoran aggression osoittamisen sijaan.

Eläimen avulla vanki on oppinut asettumaan toisen asemaan ja saa itse hyvänolon tunteen eläimen hyvänolon ja hyvinvoinnin kautta. Silloin oma tyytyväisyys tulee ennen kaikkea toisen elävän olennon hyvästä olost, mihin on itse ollut vaikuttamassa. Miehet olivat oppineet huomioimaan eläimen tunnetilan, mistä on luonnollisesti hyötyä ihmistenkin kanssa toimittaessa. Eräs vanki kuvasi osuvasti ajatteluaan:

”Elukan hyvästä olostä sitä tulee ittelkeki sitte hyvä olo.”

”Mä haluaisin olla yhtä hevosen pään kanssa. Ajatella niinku eläin ajattelee.”

”Kyllä ihmisestäki tulee arka, jos sitä kiusaa.”

Eläimet opettavat myös kohtelevaan niitä yksilöinä. Tästä on usein seurauksena tämän kokemuksen tai elämyksen siirtovaikutus vangin lähipiiriinkin: myös ihmiset ovat yksilöitä ja käyttäytyvät erilailla. Eläimet opettavat vankeja kiinnittämään kokonaisvaltaisesti huomiota toisen hyvinvointiin, reagointitapoihin sekä ulkoiseen käyttäytymiseen.

”Eläimiä pitää kohella niinku toivois itekki tulevan kohelluksi.”

”Ne on omia persoonia nuo hevoset. Pitää kohella kaikkia erilailla. Niinku ihmisiäki.”

Näyttäisi siltä, että hoitoeläin on osaltaan tärkeässä roolissa jäsentämässä vangin solmussa olevaa sekä ulkoista että sisäistäkin kokemusmaailmaa antamalla sisäistä järjestyksen ja hallinnan tunnetta. Tämä tuo kokemusta omasta elämähallinnasta.

”Eläimen kanssa sitä herää henkiin, ku elämä siviilissä oli ihan sekasi.”

Vangit mainitsivat vankilakulttuurin olevan perinteisesti kovan ja opettavan väkivaltaan. Eläimiä hoitavassa pienyhteisössä on heidän mielestään helpompi ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan. Eläimiä hoitaessa he kokivat, ettei heidän tarvinnut pitää yllä

samaa roolia kuin varsinaisten muurien sisäpuolella, eikä heidän tarvinnut ”kuolettaa” itseään kuten yksi osallistuja totesi.

Huumorilla on erittäin tärkeä sijansa eläinten kanssa työskentelevissä pienyhteisöissä. Se on myös yksi tapa purkaa pettymystä ja turhautumista ronskien ja yliampuvien puheiden ohella.

Osaksi henkistä ilmapiiriä voitaneen liittää myös se kulttuurinen muutos, mikä vallitsee rikollisen alakulttuurin tai selliosastoilla vallitsevan tietyllä tavalla rikollisuutta ihannoivankin ilmapiirin sekä eläinten kanssa tapahtuvan työilmapiirin välillä. Kaikki havainnoitavat vangit pitivät työnteosta. Selliosastolla oli toisinaan vallalla ajatus, ”ettei valtiolle tehdä hommia.” Usea mainitsi, että tuntevat olevansa kuin eri mies selliosastolla verrattuna eläinten kanssa työskentelyyn.

”Eläinten kanssa ei oo sellasta äijämeininkiä ku osastolla.”

7.3 Subjektiuden selkiintyminen

Osa vankien kokemuksista selkiytti heidän subjektiuttaan. Eläinten avulla havainnoitavat katsoivat voivansa opetella tärkeitä elämisen taitoja kuten molemminpuolista luottamusta ja arvostamista, onnistumisen ja elämän merkityksellisyyden tunnetta ja aidompaa tunneilmaisua.

Tässä opinnäytetyössä tuli esille, että yksilön voimaantumiseen vaikuttavat hänen motivaationsa, kykynsä ja tahtonsa muuttua. Vangin persoonallisuus toimi ikään kuin suodattimena, jonka vaikutuksesta hän arvotti itseään mahdollisesti voimaannuttavia tekijöitä. Havainnoitavista vangeista kaikki olivat sitä mieltä, etteivät halua enää jatkaa rikollisella tiellä, vaan haluavat oppia rikoksettoman elämäntavan.

Varsin useilla vangeilla on elämänsä varrella kertynyt kokemuksia toisten ihmisten pahuudesta ja epäluotettavuudesta, sekä ovat itsekin toimineet vastaavalla tavalla. Joskus vankilassa hoidettava eläin on se, johon vanki lähestulkoon ainoana elävänä oliona voi luottaa. Toisaalta vanki saa itselleen äärimmäisen merkittävän kokemuksen

eläimen alkaessa luottaa häneen.

”Mä en luota keneenkään niin paljo maailmassa ku tohon tammaan. Ja se luottaa muhun.”

”Eläin ei koskaan petä. Se ei kohtele niinku vankina, vaan niinku johtajana.”

Luottamuksen lisäksi vangit kokevat saavansa eläimiltä ”respektiä”, mitä muuten eivät saisi muualta kuin kenties rikollisista alakulttuureista. Vangin on helppo samaistua eläimen asemaan: siltäkään ei yleensä kysytä mielipidettä ja eläin on alisteisessa asemassa ihmiseen nähden – aivan kuten vangit tuntevat itsensä suhteessa vankilan työntekijöihin. Eläimen kanssa vangin lienee helppo tunnistaa selkeämmin ”toisuuden” tunne suhteessa vankilan työntekijöihin tai laajemminkin ajateltuna ”siviili-ihmisiin”.

Työ eläinten kanssa antoi vangille ilmeisen selkeästi mahdollisuuksia muuttaa omaa minäkuvaansa ja itsearvostustaan. Havainnointiaineiston perusteella näyttäisi, että yksilön tapa hahmottaa ja selittää maailmaa ja itseään oli hyvin henkilökohtainen asia. Se vaikutti myös siihen, kuinka syvälliseen vuorovaikutukseen ja tämän vuorovaikutuksen antamaan uuteen tietoon ja kokemukseen vanki halusi tai pystyi ”antautumaan” sekä siirtämään sen kokemuksen antia muillekin oman elämänsä osalle. Osalle eläimet olivat ennen kaikkea mielekäs työkohte, osalle suhde eläimeen oli kuin suhde luotettuun ja läheiseen ystävään, jopa tutkimusmatkan alku omaan itseensä.

Aineiston perusteella käytetään tässä yhteydessä sanaa ”antautuminen” tarkoittaen sillä vangin itsestään löytämien uusien puolien ja piirteiden sisäistämistä osaksi persoonallisuuttaan. Moni havainnoitavista miehistä oli löytänyt itsestään oman intuitiivisen puolesta: he halusivat päästä kiinni eläimen ajattelusta ja jopa ajatella niin kuin ne ajattelevat. Nyt heillä oli ”lupa” toimia intuitiolla. He oppivat kuuntelemaan paremmin itseään ja omia tuntemuksiaan vastoin ympäristön paineita.

He ymmärsivät nyt myös paremmin, että he eivät ole tyhmiä tai keskittymiskyvyttömiä, vaikka koulu ei aikoinaan sujunutkaan, eivätkä asiat mene pänttämällä päähän tänäänkään. He yksinkertaisesti tiedostavat olevansa erilaisia oppijoita, jotka oppivat

käsillä tehden, virheistään oppien.

Erityisesti hevosen kanssa työskentelevät vangit ovat saaneet kosketuksen eläimen kautta lapsuutensa joihinkin onnellisiin hetkiin. Muistot voivat liittyä luontohetkiin, luottamuksen ja rakkauden hetkiin vanhempien tai isovanhempien kanssa. Eräs vangeista sanoi ”tunteneensa” laukan rytmin lapsesta lähtien sisällään. Tämä intuitiivinen tunne sai konkreettisen ilmentymänsä vasta vuosikymmenten päästä hurjassa, vapaassa laukassa vankilan suomenhevosen kanssa.

”Tuli sellanen hurja vapauden tunne, ku hevonen kysy, että voidaanko mennä lujaa ja mä sanoin että joo. Sitte mentiin löysillä ohjilla täysillä: oli ku olis lentäny. Mulla on ollu sellanen laukan rytmi lapsesta lähtien ja nyt mun haave toteutu.”

Tässä työssä osaksi henkistä tilaa eläinsuojissa tapahtuvaan työhön mielletään liittyvän luottamuksen ja vastuun ilmapiirin, jolla näissä työpisteissä työskentelevien vankien mielestä on erittäin tärkeä merkitys heidän itsetuntonleen ja itsearvostukselleen. Vankilan johdon osoittama erityinen luottamus eli vangin vaatteisiin kiinnitetyt keltaiset nauhat (luottovangin merkki) nostivat vangin itsetuntoa.

”Kyllä mulle kaverit sano, että et sitte sössi noita nauhoja.”

Yksi suurimmista eroista vankilan muurien sisällä ja toisaalta eläinten kanssa työskennellessä on suurempi vapaus näyttää omia tunteitaan ja mahdollisuus riisua tiettyä karskia roolia vähemmäksi, ja tuntea tulevansa siitä huolimatta hyväksytyksi.

”Jokainen ihminen on aluksi epäluulonen näytätkö oman heikkouden. Eläin ei koskaan petä niinku ihminen voi toiselle tehdä.”

”Se tuntuu hyvältä, ku voi halata hevosta. Ku vankilassa on sellanen sääntö, ettei toisiin vankeihin saa koskea.”

8 POHDINTA

8.1 Yleistä

Opinnäytetyön tulokset selkeyttävät omalta osaltaan niin vankilan henkilökunnan kuin myös opinnäytetyön tekijän omaa esioletusta eläinten positiivisesta vaikutuksesta vangin kokemusmaailmassa.

Tämä työ lisäsi tietoa siitä, mitä kuntouttavia ja voimaannuttavia elementtejä vangit kokevat heidän työskennellessään tuotantoeläinten parissa. Suoraan verrattavissa olevaa tutkimusta ei löydy, joten tulosten vertaaminen vastaavista tutkimusasetelmistä on mahdotonta. Lemmikkieläinten osalta tutkimustietoa on jonkin verran olemassa ennen kaikkea AAT:n (Animal Assisted Therapyn) näkökulmasta (ks. Fine 2006). Tosin laaja tutkimusnäyttö on vielä siltäkin osin puutteellista ja kattaa pääasiassa lemmikkieläinten kanssa työskentelyn.

Tuotantoeläimistä on tutkittu hevosia AAT:n viitekehuksesta käsin (ks. Fine 2006). Sosiaalipedagogista hevostoimintaa on tutkittu Suomessa lähinnä Pro gradu- töissä (ks. Kaarela 2005; Miettinen 2005; Pärnä 2004).

Tämä työ on lisännyt tietoa siitä, miten vanki kokee työskentelynsä eläinten parissa, millaisia pohdintoja eläimen kanssa vuorovaikutus nostattaa mieleen ja viitteitä siitä, millaisiin mielenmaisemiin eläin voi parhaassa tapauksessa vangin viedä. Työ tuo esiin muitakin mahdollisesti vahvistumiseen vaikuttavia tekijöitä eläinten parissa työskentelevien vankien osalta.

Eläinten kanssa työskenneltäessä voidaan luontevasti käyttää kuntoutumisen käytännön työkaluja kuten elämyksellisyyttä, yhteisöllisyyttä ja toiminnallisuutta voimaannuttavana työotteena. Ne ovat peruslähtökohdiltaan jo olemassa olevia elementtejä Pelsolla, vaikkei niitä tietoisesti ole nostettukaan esille.

Toimintakyky

Pelsolla toimi vielä viime vuonna erillinen päihdekuntoutusosasto, Kisko-osasto, joka

eli osastona omaa elämäänsä muusta vankilan toiminnasta ikään kuin erillään. Samoin navetalla työskentelevät vangit asuvat yhteisellä avo-osastolla. Opinnäytetyön pohjalta heräsi kysymys, voitaisiinko tiettyjä eläimiä hoitavat vangit asua ja elää kiinteämmin yhdessä hieman Kisko-osaston malliin samalla terapeutin yhteisön (Maxwell Jones) periaatteita hyödyntäen? Tällöin myös sitä aikaa, jolloin vangit eivät työskentele eläinten kanssa voitaisiin hyödyntää heidän elämänvalmiuksiaan vahvistuen ja vertaistukea hyödyntäen.

Työtoiminta voi olla ammatillisestikin kuntouttavaa. Osittain sitä jo tapahtuikin: antoihan vangin osallistuminen hevoskurssille mahdollisuuden suorittaa ammatillinen hevosalan perustutkinto. Se oli joissakin tapauksissa miehen ensimmäinen konkreettinen mahdollisuus saada jokin ammattitutkinto siihenastisen elämänsä aikana. Tämä tutkinto voi toimia siltana muihin hevosalan ammatteihin kuten kengittäjäksi, valjassepäksi tai ravivalmentajaksi.

Avolaitoskelpoisille vangeille, jotka ovat saaneet työkokemusta vankilan tuotantoeläinten kanssa työskentelystä, voitaisiin soveltaa pitkäaikaistyöttömille ja mielen-terveyskuntoutujille räätälöityjen välityömarkkinoiden tarjoamia mahdollisia työpaikkoja tai oppisopimuskoulutusta maa- tai metsätalouden piiristä. Tämä edellyttää varmasti eri osapuolten tehokkaampaa verkostoitumista ja työllistävälle tahoille riittäviä yhteiskunnallisia tukitoimia.

Elämänhallinta

Monella vangilla on taustallaan päihderiippuvuutta, väkivaltaisuutta, oppimisvaikeuksia sekä persoonallisuushäiriöitä (ks. Joukamaa ym. 2010). Rauhalan (2005) ihmiskäsitys on saanut laajalti jalansijaa hoitotieteelliselläkin kentällä ja tutkimuksessa. Hän kirjoittaa ennen kaikkea elämäntaitojen opettamisesta ja opettelemisesta puhuttaessa monesta psykiatriankin piiriin kuuluvasta häiriöstä. Rauhalan ihmiskäsitystä hyödyntäen voitaisiin kiinteissä pienyhteisöissä käsitellä tällaisia ihmisenä kasvamiseen liittyviä kysymyksiä ja oppia uusia toimintamalleja.

Eläin toimii parhaimmillaan itsenäisestikin ”pedagogina” ja opettajana, mutta yhdistetynä työnjohtajan tai mahdollisesti vartijan pedagogiseen toimintaan voitaneen saa-

vuttaa kauaskantoisempia tuloksia yksittäisen vangin kohdalla. Silloin läsnä olisi myös inhimillinen tuntemusten jakaminen ja sanoittaminen sekä kokemuksien syventäminen. Perinteiselle vartijan roolille uuden, ohjaavamman otteen omaksuminen ei välttämättä ole luontevaa ja voi joissakin tapauksissa edellyttää rajankäyntiä vartijan perustehtävän kanssa.

Opinnäytetyön tulokset antanevat viitteitä siitä, että rangaistusaikana vankien kuntouttaminen heidän elämäntaitojaan kartuttamalla tarjonnee vangille sellaista henkistä pääomaa, jonka avulla hänellä on paremmat edellytykset selvitä siviilielämässä vastaantulevista haasteista.

Subjektius

Tämän opinnäytetyön perusteella eläimellä näyttäisi olevan positiivinen vaikutus vangin minäkuvaan ja hänen vastaidentiteetin muodostumiseen. Vangin minäkuva voi etupäässä muodostua epäonnistumisten ketjun, alkoholismien, rikosten, perheettömyyden, asunnottomuuden sekä oikean ammatin puuttumisen kautta eli kokemuksesta monitasoisesta epäonnistumisesta. Kuitenkin ystävyys eläimeen voi parhaimmillaan valottaa hänelle uusia puolia itsestään. Hän ei olekaan pelkkä juoppo, ”hamppu” tai tappaja, vaan myös kasvamassa luotettavaksi ja vastuuntuntoiseksi yksilöksi.

Huomio kiinnittyy nyt tutkituissa olosuhteissa ensinnäkin vuorovaikutuksen parempaan hyödyntämiseen eläimiä hoitavissa pienyhteisöissä. Tutkimusaineiston perusteella muutama työnjohtaja toimi luonnostaan kuin pedagogisesta suhteesta piirteitä ammentaen. Tällaisen käyttäytymisen ja ohjausotteen voitaneen katsoa kuitenkin liittyvän ennemminkin heidän henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa kuin tietoiseen ohjauksellisen suhteen rakentamiseen. Vangit arvostivat suuresti tällaista ohjausotetta, jonka kulmakiviä olivat luottamuksen ja vastuun osoittaminen vangille ja yhdessä tekemisen, me-hengen luomista työyhteisöön.

Vangille kunnia on äärimmäisen tärkeä asia. Se tuli esiin pitkin havainnointijaksoa. Tällainen opettaja-oppilas- suhde voisi mahdollistaa vangille kokemuksen ihmisarvosta ja arvostuksesta huolimatta vangin statuksesta ja sen taustalla olevasta rikoksesta. Eläimiä hoitavassa työpisteessä sen voi muodostaa kolmio: vanki-ohjaaja-eläin.

Usein eläin on se, johon elämässään paljon hylkäämistä ja pahuutta kokenut ihminen voi ensimmäisenä tai jopa ainoana elävänä olentona luottaa. Eläimen kautta vangin on mahdollisuus käytännössä saada sellaisia vaikeastikin sanoitettavia kokemuksia, jotka ovat hänelle henkilökohtaisesti äärimmäisen tärkeitä ja merkittäviä, ja joita ei kenenkään ihmisen kanssa ole aluksi mahdollista saavuttaa.

Eläinten hoitaminen on toiminnallisuutta jo sinänsä - käden, sydämen ja pään yhteistyötä. Kuitenkin esimerkiksi elämyksellisyyden esiin nostaminen voisi paremmin hahmottaa vangeille, että heidän kokemuksensa ja elämyksensä eläinten kanssa ovat ”hyväksytyjä”, ”oikein” ja arvokkaita. Vankilakulttuuri on hyvin kova, jopa armoton, jolloin intuitiivisten kokemusten ja elämysten esiintuominen ja niistä puhuminen, niiden jakaminen voivat tuntua häpeälliseltä tai naivilta, ”akkamaiselta”. Yhteisössä, toiminnan kautta saatujen kokemusten jakaminen siirtyy yhteisön yhteiseksi sekä jokaisen henkilökohtaiseksi henkiseksi pääomaksi.

8.2 Luotettavuuden pohdinta

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuteen kohdistuu usein kritiikkiä. Luotettavuuden arvioimiseksi kvalitatiiviselle tutkimukselle on esitetty seuraavat kriteerit: uskottavuus, siirrettävyys, riippuvuus ja vahvistettavuus. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 159-160.)

Uskottavuuden osalta keskeistä on se, miten hyvin aineiston käsittely vastaa mahdollisimman hyvin sitä ilmiötä, mitä tutkimuksen oli tarkoitus kuvata (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 36). Uskottavuus mittaa sitä, että lukija voi analyysin kuvauksesta nähdä, miten se on tehty ja mitkä ovat tutkimukset vahvuudet ja heikkoudet (Kankkunen ym. 2009, 160).

Opinnäytetyön tekijä teki työn yksin. Tämä voi olla luotettavuuden kannalta heikentävä seikka. Yksin vieraalla maaperällä, arkaluonteistenkin asioiden äärellä työskenneltäessä voi oma persoona ja sen tarjoamat ”silmälasit” pahimmassa tapauksessa vääristää tulosten luotettavuutta (ks. Kankkunen ym.

2009, 159). Lisäksi havainnoijan oma kokemus eläinten terapeuttisesta vaikutuksesta voi lisätä vaaraa värittää tuloksia positiivisemmiksi kuin jos suhtautuminen eläimiin olisi miltei välinpitämätön tai hyvin neutraali. Toisaalta opin- näytetyön tekijän oma kokemus ja tietämys eläinten ja niihin liittyvän ympäris- tön vaikutuksista ihmiseen avasi näköaloja etsiä ja sanoittaa tällaisia element- tejä miesten arkipäivästä eläinten parissa.

Prosessin aikana pyrittiin lisäämään tutkimustulosten luotettavuutta keskustelemalla tehdyistä havainnoista ja tulkinnoista havainnoitavien vankien kanssa (ks. Kylmä & Juvakka 2007, 128). Tällaiseen pohdintaan he olivatkin hyvin halukkaita koko aineis- tonkeruujakson ajan. Tavoitteena oli synnyttää dialogia vankien ja havainnoijan väli- lä. Sen tärkeimpiä periaatteita on yhdessä luoda yhteistä ja jaettua kokemusta todelli- suudesta.

Siirrettävyydellä arvioidaan, kuinka huolellisesti tutkimuskonteksti on kuvattu, miten osallistujat on tutkimukseen valittu, ja kuinka seikkaperäisesti aineiston keruu ja analyysi on kuvattu (Kankkunen ym, 2009, 160), ja kuinka siirrettäviä tutkimustulokset ovat toisiin samankaltaisiin tutkimustilanteisiin (Kylmä ym. 2007, 129.)

Tämän työn suurin luotettavuutta heikentävä seikka lienee tutkimuskontekstin kuvaus sikäli kun se ymmärretään teoreettisen viitekehyksen selkeydeksi, jon- ka lävitse tutkittavaa todellisuutta katsotaan. Tämän opinnäytetyön siirrettä- vyyttä on toisaalta vaikea arvioida, koska tällaista tutkimusta ei tiettävästi ole aiemmin tehty vastaavissa olosuhteissa.

Työn vahvistettavuutta voi olla vaikea kaikilta osin todentaa, koska tutkimus- prosessin kirjaaminen ei ole ehkä niin aukotonta, että toinen tutkija käytyään läpi tutkimusprosessin päätyisi välttämättä samoihin tuloksiin. Toisaalta laa- dullisessa tutkimuksessa lienee hyväksyttyä, että todellisuuksia voi olla useita (Kylmä 2007, 129).

Refleksisyys on neljäs kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden kriteereistä. Se tarkoittaa tutkimuksen tekijän itsereflektiota omista lähtökohdistaan sekä sen tulosten kuvaamista tutkimusraportissa (Kylmä ym. 2007, 129). Tässä työssä opinnäytetyöntekijän itsereflektiota on tuotu esiin.

8.3 Eettisyys

Opinnäytetyö ja eettiset kysymykset ovat linkittyneet toisiinsa kahdella tapaa: tutkimustulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin, ja eettiset perustelut vaikuttavat puolestaan opinnäytetyön tekijän työssään tekemiin ratkaisuihin.

Tutkimusaihe oli laajasti ottaen hyvin sensitiivinen. Työhön liittyy sekä aihevalinnan, tiedonkeruumenetelmän että tutkittavien henkilöiden osalta lukuisia eettisiä kysymyksiä. Näin ollen tässä työssä on huomioitu paitsi tutkimuseettiset kysymykset myös tutkimuksen aiheen ja kohdejoukon luonteen erityisluonteen edellyttämät sensitiivisen tutkimuksen vaateet. Tutkimus kuuluu hoitotyön alaan, jolloin hoitotyön etiikka on omalta osaltaan vaikuttanut tehtyihin valintoihin ja toimintatapaan.

Tutkimusasetelma sinällään oli eettisesti vaativa, koska opinnäytetyöntekijä meni osaksi suljettua yhteisöä (Vilka 2006, 63), jolla on vahva kansalaisten siihen lyömä häpeän ja toiseuden stigma (Kuula 2006, 91- 92). Vankien joukossa on keskimääräistä enemmän haavoittuneita, hauraita, elämässään "epäonnistuneita" ja monisairaita ihmisiä (mm. Granfelt 2008, 30 -31; Haapasalo 2008, 38- 42; Joukamaa ym 2010; Lauerma 2009, 96–99, 222). Tässä työssä haluttiin tutkia ja tuoda esiin vaikeassa elämäntilanteessa olevan ihmisen hyvinvointia mahdollisesti vahvistavia tekijöitä.

Havainnoitavien vankien osallistumiselle oli asetettu yksi ehto: hänen täytyi itse ilmaista halukkuutensa osallistua tutkimukseen täyden vapaaehtoisuuden pohjalta. Työtä aloitettaessa osallistujille kerrottiin työn tavoitteista, menetelmistä sekä tutkittavien oikeudesta milloin hyvänsä irtaantua tutkimuksesta ennen- tai väliaikaisesti sekä oikeudesta kieltäytyä vastaamasta kysymyksiin tai osallistua dialogiseen keskusteluun tutkijalle syytä erikseen mainitsematta. Työhön saatiin suullinen lupa jokaiselta siihen osallistuvalla.

Projektin alussa osallistujille selvennettiin, että kyse on opinnäytetyöstä osana sairaanhoitajakoulutusta, ja että loppuraportti on kirjallinen. Osallistujille painotettiin, että he ja heidän kommenttinsa ovat tunnistamattomia kirjallisessa työssä. Tutkittavien nimet otettiin ylös vain heiltä, jotka halusivat saada oman kirjallisen version työstä sen valmistuttua.

Avoimuus ja luottamus paljastavat ihmisen haavoittuvuutta, joka on osa ihmisyyttä ja läsnä jokaisessa. Avoimuuden ja luottamuksen osoittaminen ovat seikkoja, jotka erityisesti vankilaympäristössä ovat erityisen kalliita ja arvokkaita saavuttaa. Sarvimäen ja Stenbock-Hultin (2009, 14 -15) mukaan "mitä heikompia ja hauraampia olemme, sitä enemmän tarvitsemme suojaa voidaksemme välttyä haavoittumiselta". Vankilaympäristöä pidetään kovana ja armottomana omana maailmanaan, jossa korostuvat itsensä suojaamisen ja sitä kautta peittämisen tarve (mm. Granfelt 2008, 29; Laine 2007, 331-342; Lauerma 2009, 15; Salminen ym. 2002, 137- 144.)

Sensitiivisen tutkimuksen kohteena ovat joko yksityiset, salaiset, yhteiskunnan normien vastaiset, ihmisille syyllisyyttä, häpeää tai jopa psyykkisiä traumoja aiheuttavat ilmiöt, tai tutkittavat kohteet tai ilmiöt ovat tabuja, kulttuurisesti vaiettuja, kiellettyjä tai torjuttuja (Laitinen & Uusitalo 2007, 317).

Pahan kohtaaminen haastateltavien elämässä asettaa opinnäytetyön tekijän oman varjonsa ja pahuutensa peilin eteen. Lindqvist (2006, 184 -185) kuvaa tällaisesta itse-reflektoinnista syntyvän parhaassa tapauksessa "sillan kahden ihmisen varjojen välille, jolloin heidän välilleen rakentuu ymmärrys ihmiskohtalojen pohjimmaisesta samankaltaisuudesta ja toisaalta nöyryydestä oman kuvansa näkemisestä varjossaan". Näiltä osin dialogisuuden periaatteen noudattaminen on erityisen perusteltua tämän työn kaltaisissa tutkimusasetelmissä, koska dialogisuus sinällään haastaa itsensä ja lähimmäisen kohtaamiseen.

Paitsi että tutkijan on eettisin perustein toimittava osallistujan ehdolla, voidaan toisaalta myös kyseenalaistaa osallistujan määrittäminen tutkimuksen "objektiksi". Subjektiivisella sensitiivisyydellä voidaan ymmärtää asetelma, jossa tutkimuksessa on kaksi subjektiä, haastateltava ja tutkija, jolloin nämä kohtaavat vastavuoroisesti. Kyse on siitä, miten tutkija asennoituu haastateltaviinsa,

ovatko he etupäässä yhteistyökumppaneita vai tiedonkeräämisen kohteita. (Pohjola 2003, 57.)

9 JATKOTUTKIMUSAIHEITA

Tämä opinnäytetyö tehtiin sellaisia vankeja havainnoimalla, joilla oli edellytykset ja halu työskennellä vankilan tuotantoeläinten parissa. Se tarkoittaa heidän mm. keskimääräistä parempaa fyysistä ja henkistä terveyttä sekä sosiaalisia taitoja tulla toimeen ryhmässä ja joskus yllättävissäkin tilanteissa. Vankilan muurien sisällä on kuitenkin suurempi joukko vankeja, jotka ei tällaiseen syystä tai toisesta kykene. Heidän osaltaan voitaisiin tutkia, tarjoaisiko eläinavusteinen terapia, AAT (Animal Assisted Therapy) joitakin työkaluja kuntouttaa heitä lähinnä psyykkisesti.

Toinen esiinnoussut kysymys on, millaisin edellytyksin terapeuttisen yhteisön periaatteita voitaisiin mahdollisesti hyödyntää sellaisissa olosuhteissa, joissa yhteisön jäsenten elämisentaidot ovat siinä määrin puutteelliset, etteivät he todennäköisesti selviä normaalin yhteiskunnallisen elämän haasteista ilman tukea.

Kolmas työn aikana herännyt kysymys koskee eläinavusteisen työtoiminnan hyödyntämistä avovankiloissa välivaiheena siviiliin. Tällaisen empiirisen tutkimusaineiston hankkiminen maastamme tosin tällä hetkellä lienee mahdotonta.

Neljäs kuntoutumisen ja voimaantumisen tutkimuskenttää rikastava tutkimuskysymys voisi olla vangin, työnjohdon sekä eläimen muodostaman vuorovaiikutussuhteen merkitys vangin kuntoutumisessa rangaistusaikana.

LÄHTEET

- Adams, R. 2003. Social work and empowerment. BASW Practical social work. Third edition. China: Palgrave MacMillan.
- de Mello, A. (Stroud, J.F. toim) 2000. Havahtuminen. Jyväskylä: Like. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eskonen, T., Järvelä, S. 2000: Pitkät polut. Syrjäytymisen uhkaamien henkilöiden voimavaraistumisen rakenteelliset edellytykset. Employment Integra. Adapt/Employment- julkaisut No 28. Työministeriö.
- Fine, A. (ed.) 2006. Handbook on Animal Assisted Therapy. Theoretical Foundations and Guidelines for Practice. San Diego: Academic Press.
- Granfelt, R. 2008: Osalliseksi omaan elämään - Work out- ohjelma nuoren vangin tukena. Rikosseuraamusviraston julkaisu 4/2008. Rikosseuraamusvirasto. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Goffman, E. 1963. Stigma: Notes on the management of spoiled identity. Englewood Cliffs: NJ:n Prentice-Hall.
- Haapasalo, J. 2008: Kriminaalipsykologia. Jyväskylä: PS-Kustannus Oy.
- Hárre, R., Moghaddam, F. (ed.) 2003. The Self and Others. Positioning Individuals and Groups in Personal, Political, and Cultural Contexts. Westport: Praeger Publishers. Greenwood Publishing Group Inc.
- Hall, D. E. 2004. Subjectivity. King's Lynn: Routledge. Biddles Ltd.
- Hopia, H. - Paavilainen, E. - Åstedt-Kurki, P. 2008. Havainnointi aineistonkeruumenetelmänä perhehoitotieteellisessä tutkimuksessa. Hoitotiede. Journal of Nursing Science. Volume 20, 6/2008, 336-344.
- Huhmarniemi, R., Skinnari, S., Tähtinen, J. (toim.) 2001. Platonista transmodernismiin. Juonteita ihmisyyteen, ihmiseksi kasvamiseen, oppimiseen, kasvatukseen ja opetukseen. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia. Turku: Painosalama Oy.
- Hyväri, S. 2001. Vallattomuudesta vastuuseen. Kokemuksen politiikan sankaritarinoita. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3/2001. Vammala: Tietosanoma Oy.
- Janhonen, S., Nikkonen, M. (toim.) 2003. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY. WS Bookwell Oy.
- Joukamaa, M., Aarnio, J., von Gruenewaldt, V., Hakamäki, S., Hypén, K., Lauerma, H., Lintonen, T., Mattila, A., Tyni, S., Vartiainen, H., Viitanen, P., Wuolijoki, T. 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Perustulosraportti. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu 1/2010. Rikosseuraamuslaitos. Tampereen yliopisto Terveystieteen laitos ja Pirkanmaan sairaanhoitopiiri. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Järvelä, S., Laukkanen, M. 2000. Näkökulmia voimavaraistumiseen. Employment Integra. Employment- julkaisu No 19. Työministeriö.

Järvinen, M-K. 2007: Asiakas-työntekijäsuhteen dialoginen arviointi kriminaalihuollossa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2007. Rikosseuraamusvirasto. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Kaarela, J. 2005. ”Juokse sinä humma kun taivas on tumma...” sosiaalipedagoginen hevostoiminta lastensuojelun sosiaalityön avohuollon tukitoimena. Teoksessa Ratsastuspedagogiikasta sosiaalipedagogiseksi hevostoiminnaksi – sosiaalipedagogisen hevostoiminnan perusteet ja sovellukset täydennyskoulutuksen kokemuksina. Toim. S. Okulov, K. Koukkari, Kuopion yliopiston tutkimuksia ja selvityksiä 7/2005. Kuopio: Kuopion yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus, 50-58.

Karppinen, S.J.A. 2005. Seikkailullinen vuosi haastavassa luokassa. Etnografinen toimintatutkimus seikkailu- ja elämyspedagogiikasta. Oulu: Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis. E Scientiae Rerum Socialicum 77.

Kiiski, E. 1998. Seikkailua elämysten maailmassa. Teoksessa Elämän seikkailu. Näkökulma elämyksellisen ja kokemuksellisen oppimisen kysymyksiin Suomessa. Toim. T. Lehtonen. 112-120.

Koskisuus, J. 2004. Eri teitä perille. Mitä mielenterveyskuntoutus on? Helsinki: Edita Prima Oy.

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. Tammer-Paino Oy.

Kurki, L. 2002. Persoona ja yhteisö - personalistinen sosiaalipedagogiikka. SoPhi 68. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Kurki, L. 2006. Kansalainen persoonana yhteisössään. Teoksessa Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Toim. L. Kurki, E.Nivala. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Kylmä, J., Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Laine, M. 2007: Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 1/2007. Jyväskylä: Tietosanoma. Gummerus Kirjapaino Oy.

Laitinen, A., Aromaa, K. 2005. Rikollisuus ja kriminologia. Jyväskylä: Osuuskunta Vastapaino. Gummerus Kirjapaino Oy.

Laitinen, M., Hurtig, J. (toim.) 2006. Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Juva: PS-Kustannus Oy. WS Bookwell Oy.

Latvala, E., Vanhanen-Nuutinen, L. 2003. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen

perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Toim. S. Janhonen, M. Nikkonen. Helsinki: WSOY. WS Bookwell Oy.

Lauerma, H. 2009. Pahuuden anatomia. Porvoo: Edita Publishing Oy. WS Bookwell.

Launonen, L., Puolimatka, T. 2000. Sosiaalipedagogiikan ihmiskäsitykset ja etiikka. Opetusjulkaisuja 5/1999. Kuopion yliopisto Koulutus- ja kehittämiskeskus. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Lehtonen, T. (toim.) 1998. Elämän seikkailu. Näkökulma elämyksellisen ja kokemuksellisen oppimisen kysymyksiin Suomessa.

Lempinen, J. 2007. Seikkailukasvatuksella arjen hallintaan. Teoksessa Seikkaillen elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Toim. S.J.A. Karppinen, T. Latomaa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Lindqvist, M. 2006. Paha, ymmärtämisen rajat ja auttajan varjo. Teoksessa Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Toim. M. Laitinen, J. Hurtig. Jyväskylä: PS-Kustannus Oy. WS Bookwell Oy.

Linnossuo, O. 2007. Seikkailukokemusten vaikuttavuuden tutkimus. Teoksessa Seikkaillen elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Toim. S.J.A. Karppinen, T. Latomaa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Mattila, H. 2008. Voimaantumisen ydin. Sosiaali- ja terveysalalla toimivien ihmisten mahdollisuuksia voimaantua työssään. Kuopio: Kuopion yliopisto. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E Yhteiskuntatieteet 151. Hoitotieteen laitos.

Miettinen, M. 2005. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta nuorten sosiaalisen kuntoutuksen muotona. Pro gradu- tutkielma. Kuopion yliopisto, Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos, sosiaalityö.

Mollenhauer, K. 2001. Einführung in die Sozialpädagogik. Probleme und Begriffe der Jugendhilfe. Beltz Taschenbuch 85. Hemsbach: Beltz Verlag. Druckhaus Beltz.

Mäki-Opas, A. 1993. "Älä katko kasvavan siipiä!" Auttava terapeuttinen kasvatus Lauri Rauhalan eksistentiaalis-fenomenologisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Acta Universitatis Ouluensis. Series E. Scientiae Reerum Socialicum 13. Oulu: Oulun yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.

Mönkkönen K., Nurro, M, Väisänen, R. 2000. Sosiaalipedagogiikan käytännön sovelluksia. Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus. Opetusjulkaisuja 4/1999.

Pelson vankila. 2011. Rikosseuraamuslaitoksen toimipaikkojen esittely Internetissä. Viitattu 30.3.2011. <http://www.rikosseuraamus.fi/6564.htm>.

Peltomaa, M. 2006. Kuntoutumisvalmius tarpeenmukaisen mielenterveyskuntoutuksen suunnittelun perustana. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 49. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Perttula, J. 2007. Elämysten merkitys ihmiselämässä. Teoksessa Seikkaillen elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Toim. S.J.A. Karppinen, T. Latomaa.

Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Pohjola, A. (toim.) 2003. Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 47. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Pärna, K. 2004. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta sosiaalityön menetelmänä käytöshäiriöisten nuorten sosiaalisessa kuntoutuksessa. Pro gradu- tutkielma. Kuopion yliopisto, sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos.

Ranne, K. (2002). Sosiaalipedagogiikan ydintä etsimässä. sosiaalipedagogiikka suomalaisten ja ruotsalaisten asiantuntijahaastatteluiden sekä dokumenttien valossa. Turku: Turun yliopisto. Väitöskirja. Annales Universitatis Turkuensis. Sarja C osa 189. Scripta Lingua Fennica Edita.

Rauhala, L. 2005. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Yliopistopaino. Helsinki University Press.

Rikosprosessin kulku. 2011. Rikosseuraamuslaitoksen esittely Internetissä. Viitattu 30.3.2011. <http://www.rikosseuraamus.fi/49172.htm>.

Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2010. 2010. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2010. Rikosseuraamuslaitos.

Rikosseuraamuslaitos: Toimintakertomus 2010. 2011. Internet-versio. Viitattu 30.3.2011. <http://www.rikosseuraamus.fi/51202.htm>.

Roos, J.1988. Elämäntavasta elämänkertaan. Tutkijaliitto. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Saastamoinen, M. 2006. Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Toim. P. Rautio, M. Saastamoinen. Tampere: Tampere University Press - Juvenes Print.

Salminen, M., Toivonen, K. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy.

Santala, J. 2008. Asiakaslähtöinen toimintatapa huumeidenkäyttäjien yhteisöllisessä kuntoutuksessa. Janus vol. 16 (2) 2008, 146–160.

Sarvimäki, A., Stenbock-Hult, B. 2009. Hoitotyön etiikka. Helsinki: Edita Prima.

Spiik, T.G. 2001. Häpeän lapset. Jyväskylä: Abia Ltd Oy. Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilka, H. 2007. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Gummerus Kirjapaino Oy.